

ВСТАВАЙ, ТАРАСЕ!

Як уміру то полюбите
Меня на мочили.

Серед стету широкого,
Навкруги ми мили,

Щоб лави широкополі,
И Дмитро, и кручи

Було видно, було чути
Як реве ревучий,

Як поїде зь Українни
Уєнське море

Кровь ворогу отоїди в
И лави и гори

Все поклиту, и поклиту

До самого Бога

Людмила ОГНЕВА

ВСТАВАЙ, ТАРАСЕ!

КИЇВ - 2020

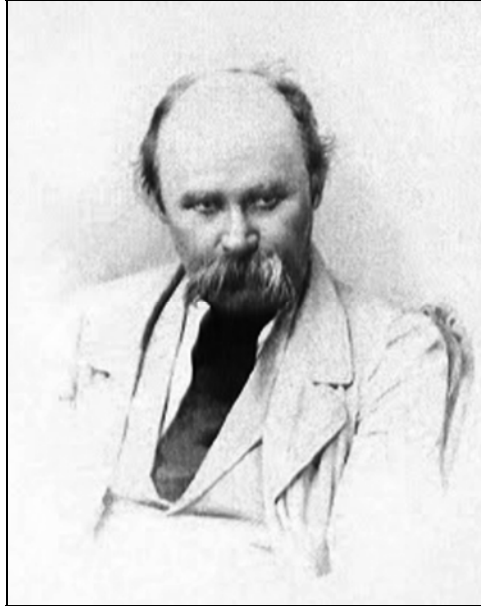
ОГНЕВА Людмила.

Вставай, Тарасе! / Огнева Л. – К.: ФОП Маслаков, 2020. — 144 с.

В книзі «Вставай, Тарасе!» є матеріали, які спонукають до думання, співставлення, аналізу. Це вислови Т. Шевченка про мову, історію України та її майбутнє, розповіді про важливі події в житті поета-художника. Вони мають практично невичерпне значення в духовному, мистецькому, виробничому і т.д. житті народу.

Книга у першу чергу адресується вчителям, учням та їх батькам. Думається, що в ній знайдуть щось корисне і люди, не зв'язані зі школою, особливо інтелігенція.

© Огнева Л., 2020

Т. ШЕВЧЕНКО
(1814 - 1861)

*Воскресну нині! Ради їх
Людей закованих моїх,
Убогих, нищих... Возвеличу
Малих отих рабів німих!
Я на сторожі коло їх
Поставлю слово.*

Т. Шевченко

Огієнко Іван.
Вставай, Тарасе!

Вставай, Тарасе, з домовини,
Могилу темну розвали,
Спасати долю України
Готові всі твої орли!
Вся Україна під панами
Конала в рабському ярмі,
Та ти явився поміж нами
Пророком Правди у пільмі!
І ти розбив ярмо неволі,
І пала панщина й кати,
І всі лани широкополі
Віддять народу мріяв ти!..
Та знов нагнався ворог лютий
І землю з наших рук забрав,
І знову весь народ закутий,
Й смертельно давить знов удав...
Минула панщина жорстока,
Нова зродилася стократ,
І Україна вся широка –
Її катує "старший брат" ...
Сумують знов Дніпро і кручі,
Бо все навкруг в чужих руках,
Дере враг рідне на онучі,
І сіє зраду, сіє жах...
Вставай, Тарасе, з домовини,
Могилу темну розвали,
Спасати долю України
Готові лицарі-орли!

ПРОРОЧІ ВИСЛОВИ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Поняття «Пророк» та «Пророцтво»

Словник української мови: в 11 томах – Т. 8, 1977. С.С. 272 – 273:

ПРОРОК, а, чол.

1. За релігійними уявленнями — проповідник волі Божої.

*Господь, любя отих людей,
Послав на землю їм пророка;
Свою любов благовістить!
Святу правду возвістить.*

(Тарас Шевченко, II, 1963, 122);

2. Поет — провісник майбутнього.

Шевченкова слава все більше і більше зростала. Це вже був не Кобзар, що виспіває долю рідного народу, а український пророк, що проповідував людям любов, правду та братерство.

(Панас Мирний, V, 1955, 312);

Хто уgliedів в час безщастя Сонце крізь тумани, Той для люду рідним батьком і пророком стане.

(Олександр Олесь, Вибр., 1958, 237);

[Куліш:] *Лиш той пророк, хто має серце чисте
І зла в народ і краплі не несе.*

(Іван Кочерга, III, 1956, 127)

ПРОРОЦТВО, а, сер. –

1. За релігійними уявленнями — пророкування, що є виявленням божої волі.

[Співець:] *Ісаї пророцтво не справдилось, — мир не*

настав, Месія не з'явився.(Леся Українка, II, 1951, 154);

Застаріле. Передречення чийого-небудь майбутнього життя гаданням, ворожінням, різними прикметами і т. ін.

Самітний пустельник-бук зашепотів листом, а в тім шумі слухав чомусь Марусяк пророцтва долі своєї: «.. Із ізвора воду пити... з торби хлібом жити, гойданочки сподіваючися». (Гнат Хоткевич, II, 1966, 110);

2. Твір релігійного змісту, який становить собою перелік божих одкровень.

І мимоволі пригадував Сагайдачний текст з пророцтва: «Розподілять ризи моя і про одіж мою кидатимуть жереб».

(Зінаїда Тулуб, Людолови, II, 1957, 601).

3. Передбачення наперед того, що відбудеться, трапиться.

Збувається пророцтво Шевченка: «Врага не буде, супостата, а буде син, і буде мати, і будуть люди на землі». Соціальні перегородки у нас повалено, економічну й культурну нерівність націй зметено геть.

(Максим Рильський, Веч. розмови, 1964, 161)

ВІДЧУТТЯ ПОЕТОМ ВЗАЄМОДІЇ З КОСМОСОМ

Бо так сказав Петрові Бог («Великий льох»)

Бо так сказав Петрові Бог:
«Тойді у Рай їх повпускаєш
Як все москаль позабирає,
Як розкопа великий льох».

Знать, од Бога («Ну що б, здавалося, слова»)

Ну що б, здавалося, слова...
Слова та голос — більш нічого.

А серце б'ється — ожива,
Як їх почує!.. Знать, од Бога
І голос той, і ті слова
Ідуть меж люди!

І праведно Господь великий («Пророк»)

І праведно Господь великий,
Мов на звірей тих лютих, диких,
Кайдани повелів кувать,
Глибокі тюрми покопать,
І, роде лютий і жестокий!
Вомісто кроткого пророка...
Царя вам повелів надать!

Над Києвом мітла простяглася («Великий льох»)

Он, бачите, над Києвом
Мітла простяглася,
І над Дніпром і Тясмином
Земля затряслася?

«У містерії «Великий льох» йдеться про мітлу над Києвом і землетрус на дніпровських кручах. «Мітлою» у народі зазвичай називали комету, пов'язуючи появу цього небесного тіла з різноманітними лихами і катаклізмами. «Великий льох» датований 1845 роком. Саме тоді у небі можна було бачити комету Галлея, яка наближається до Землі і Сонця приблизно раз на 70 років. Через 140 років, у 1986-му, ці дві ознаки збіглися: спочатку з'явилася «мітла», потім стався невеличкий землетрус.. Доводилося чути твердження науковців, що епіцентр поштовхів був безпосередньо під Чорнобильською АЕС. Поет міг передчувати, що через півтораєста років

відбудуться події, які або створять Небесну Україну, або поставлять остаточну крапку в українській історії».

Олександр Сінкевич. Тарас Шевченко передбачив
чорнобильську катастрофу?

**Се Бог судить, визволяє
(«Ісаєа Глава 35»)**

І спочинуть невольничі
Утомлені руки,
І коліна одпочинуть,
Кайданами куті!
Радуйтеся, вбогодухі,
Не лякайтесь дива,—
Се бог судить, визволяє
Довготерпеливих
Вас, убогих. І воздає
Злодіям за злая!

**Тобі одному помоляться
(«Кавказ»)**

Ми віруєм Твоїй силі
І духу живому!
Встане правда! встане воля!
І Тобі одному
Помоляться всі язики
Вовіки і віки.

**Чи буде правда?
(«О люди! Люди небораки!»)**

Чи буде суд! Чи буде кара!
Царям, царятам на землі?
Чи буде правда меж людьми?
Повинна быть, бо сонце стане
І осквернену землю спалить.

ПРИСПЛЯТЬ ЛУКАВИ

Ваше слово брехнею підбите («Гайдамаки»)

Теплий кожух, тільки шкода —
Не на мене шитий,
А розумне ваше слово
Брехнею підбите

Доборолась Україна («І мертвим, і живим...»)

Доборолась Україна до самого краю.
Гірше ляха свої діти її розпинають.

Заснула Вкраїна («Чигирине, Чигирине»)

.....заснула Вкраїна,
Бур'яном укрилась, цвіллю зацвіла,
В калюжі, в болоті серце прогноїла
І в дупло холодне гадюк напустила,
А дітям надію в степу віддала

Згинеш, Україно («Осія. Глава XIV»)

Погибнеш, згинеш, Україно,
Не стане й знаку на землі,
А ти ж пишалася колись
В добрі і розкоші!
Україно!

На чужину («Ой три шляхи широкії»)

На чужину з України

Брати розійшлися,
Покинули стару матір.
Той жінку покинув,
А той сестру. А найменший —
молоду дівчину.

Нема на світі України
(«І живим, і мертвим...»)

Нема на світі України
*«Нема на світі України» – не апофеоз національної
ексклюзивності, а апокаліптична візія світу із затертою
на мапі Україною, світу без України.*

Понад Дніпром плаче
(«До Основ'яненка»)

Обідрана, сиротою
Понад Дніпром плаче,
Тяжко, важко сиротині,
І ніхто не бачить...
Тільки ворог, що сміється...

Стережіться ж
(«Холодний яр»)

По якому правдивому,
Святому закону
І землею, всім даною,
І сердешним людом
Торгуюте?
Стережіться ж,
Бо лихо вам буде,
Тяжке лихо!..

**Судом неправим помагать
(«Давидові псалми»)**

Допоки будете стяжати
І кров невинну розливать
Людей убогих? А багатим
Судом неправим помагать?

**Та неоднаково мені
(«Мені однаково»)**

Та неоднаково мені,
Як Україну злії люде
Присплять, лукаві, і в огні
Її, окраденую, збудять...
Ох, не однаково мені!

ОЖИВЕ ДОБРА СЛАВА

**Без сокири, аж зареве та загуде
(«Бували війни»)**

Остались шашелі: гризуть,
Жеруть і тлять старого дуба...
А од коріння тихо, любо
Зелені парості ростуть.
І виростуть; і без сокири,
Аж зареве та загуде,
Козак безверхий упаде,
Розтрощить трон...

**Борітеся – поборете!
(«Кавказ»)**

Не вмирає душа наша,
Не вмирає воля.

.....

Борітеся — поборете!

Вам бог помагає!
За вас правда, за вас слава
І воля святая!

**Буде правда на землі
І тут, і всюди ...»)**

Сонце йде
І за собою день веде.
І вже тії хребетносилі,
Уже ворущаться царі...
І буде правда на землі.

**Вас найде правда
(«Осія. Глава XIV»)**

... не втечете
І не сховаєтесь;всюди
Вас найде правда-мста, а люде
Підстережуть вас на тоте ж,
Уловлять і судить не будуть,
В кайдани туго окують,
В село на зрище приведуть,
Іна хресті отім без ката
І без царя вас, біснуватих,
Розпнуть, розірвуть, рознесуть,
І вашей кровію, собаки,
Собак напоять...

**Врага не буде
(«І Архімед, і Галілей»)**

Буде бите
Царями сіянеє жито!
А люди виростуть. Умруть
Ще незачатиє царята...
І на оновленій землі

Врага не буде, супостата,
А буде син, і буде мати,
І будуть люди на землі.

Встане Україна!
(«Великий Льох»)

Встане Україна.
І розвіє тьму неволі,
Світ правди засвітить,
І помоляться на волі
Невольничі діти!..
«Моліться, братіє, моліться!» -
Так благочинний начина. –
Кругом святого Чигирина
Сторожа стане з того світу,
Не дасть святого розпинать,
А ви Україну ховайте:
Не дайте матері, не дайте
В руках у ката пропадать.

Діла злих загинуть
(«Давидови псалми»)

І не встануть з праведними
Злії з домовини,
Діла добрих оновляться,
Діла злих загинуть.

ПЕРЕДБАЧЕННЯ БЕЗСОКИРНОГО ОЖИВАННЯ.

Мов переродився...

(«Варнак»)

Диво дивне сталось
Надо мною недолюдом...
Вже на світ займалось,
Вийшов я з ножем в халяві
З Броварського лісу,
Щоб зарізаться. Дивлюся,
Мов на небі висить
Святий Київ наш великий.
Святим дивом сяють
Храми божі, ніби з самим
Богом розмовляють,
Дивлюся я, а сам млію.
Тихо задзвонили
У Києві, мов на небі...
О боже мій милий!
Який дивний ти. Я плакав,
До полудня плакав.
Та так мені любо стало:
І малого знаку
Нудьги тії не осталося,
Мов переродився...

Настане суд

(«І живим, і мертвим...»)

Розкуються незабаром
Заковані люде,
Настане суд, заговорять
І Дніпро, і гори!
І потече сторіками

Кров у синє море
Дітей ваших... і не буде
Кому помагати.

.....
Дознаються небожата,
Чия на вас шкура,
Та й засядуть, і премудрих
Немудрі одурять!

Німим отверзуться уста («Ісая. Глава 35»)

Німим отверзуться уста;
Прорветься слово, як вода,
І дебрь-пустиня неполита,
Зцілющою водою вмита,
Прокинеться...

Новий і праведний закон («Юродивий»)

Коли
Ми діждемося Вашінгтона
З новим і праведним законом?
А діждемось-таки колись!

Оживе добра слава («І живим, і мертвим...»)

І забудеться срамотня
Давня година,
І оживе добра слава,
Слава України.

МАЙДАН 2013-2014 РОКІВ

Повіє огонь новий («Холодний Яр»)

Та не дурить Бога,
Бо в день радості над вами
Розпадеться кара.
І повіє огонь новий
З Холодного Яру.

По-своєму глаголять («І живим, і мертвим...»)

Колись будем
І по-своєму глаголять.

Розвернулась Висока могила («Гайдамаки»)

... розвернулась
Висока могила,
Аж до моря запорожці
Степ широкий крили.

Передбачення Майдану 2013-2014 років

ІЗ ДОМОВИНИ ВОЗЗОВУ

Воскресну нині! («Подражаніє 11 псалму»)

Воскресну нині! Ради їх,
Людей закованих моїх,
Убогих, нищих... Возвеличу
Малих отих рабів німих!
Я на сторожі коло їх
Поставлю слово.

**Із домовини возову
(«Марку Вовчку»)**

І живу,
І думу вольную на волю
Із домовини воззову.

**На світ вас вивед
(«Юродивий»)**

А я полину на Сибір,
Аж за Байкал; загляну в гори,
В вертепи темнії і в нори,
Без дна глибокі, і вас —
Споборники святої волі —
Із тьми, із смрада і з неволі
Царям і людям напоказ
На світ вас виведу надалі
Рядами довгими в кайданах...

**Не знаю Бога
(«Як умру, то поховайте...»)**

Як понесе з України
У синєє море
Кров ворожу... отойді я
І лани і гори —
Все покину, і полину
До самого Бога
Молитися... а до того
Я не знаю Бога.

Михайло Роль.

«поема «Неофіти» - пророцтво Української революції 2013-14 років?»

«Події 19 січня 2014 року вже охрестили як «Криваве Водохреща», «Вогнехреща». Юні українці і українки отримали бойове хрещення – крижаною водою з водометів, і вогнем не лише палаючих шин і техніки, а згодом і вогнем використаної проти них вогнепальної зброї і гранат. Це нове, бойове хрещення синів і дочок України дає підставу назвати, за Шевченком, цих героїв сучасними «неофітами».

У поемі «Неофіти» – чи не в кожній строфі вгадується алегорія революції 2013-2014 року в Україні, де сучасні «неофіти» постали проти сучасного Нерона.

Символічно, що вірш є притчею – пересторогою «Розпинателям народним, грядущим тиранам». Пророчий і епіграф до поеми:

Так говорить Господь: бережіть правосуддя й чиніть справедливість, незабаром бо прийде спасіння Моє і появиться правда Моя. Ісаія, Глава 56 (1).»

Божий суд тебе осудить

О Нероне!
Нероне лютий! Божий суд,
Правдивий, наглий, серед шляху
Тебе осудить.

Горить Святий огонь

(Алегорія палаючої вул. Грушевського у2013-14 рр.)

Горить
І день і ніч перед пенатом
Святий огонь.

Гриземося, мов собаки

(Розподілення посад у Верховній Раді)

Тільки ми, Адаме,
Твої чада преступнії,
Не одпочиваєм
До самої домовини
У проспаним раї.
Гриземося, мов собаки
За маслак смердячий,
Та тебе ще зневажаєм,
Праотче ледачий!

З позорища увечері

(Втеча Віктора Януковича.

Країна лишилася без Президента.)

З позорища увечері
У терми сховався
Святий кесар з лікторами.
Колізей остався
Без кесаря і без римлян
І ніби заплакав
Одинокий.

І в Сіракузи поплила

(Батьки їхали до Києва шукати своїх дітей)

І в Сіракузи поплила.
Та там уже його в кайданах
Найшла, сердешная, в тюрмі.

І... тебе простять

(Передбачення укладання угоди опозиції з Януковичем)

Діти
Святої волі. Круг одра,
Круг смертного твого предстануть
В кайданах. І... тебе простять.

Кесаря назвуть самим Юпітером

*(Відповідно до рішень ВР Президент мав у країні
необмежену владу.)*

То заразом, щоб доканать,
Вони на раді присудили,
Щоб просто кесаря назвуть
Самим Юпітером, та й годі.

Кого благи ви прийшли?

*(Голова Союзу Українок Ореслава Хомик звернулася до
бувших Президентів України Л. Кравчука, Л. Кучми, В.
Ющенко з проханням навести лад у державі.)*

Кого благи ви прийшли?
Кому ви сльози принесли?
Кому ви принесли з сльозами
Свою надію? Горе з вами,
Раби незрячі! Кого?
Кого благаєте, благі,
Раби незрячі, сліпі?

Лилася Божа благодать

(Про корупцію та хабарництво)

Перед Нероном,
Перед Юпітером новим,
Молились вчора сенатори
І всі патриції, і вчора
Лилася Божа благодать.
Кому чи чином, чи грошима,
Кому [в] оренду Палестину...

Мудрий кесарів сенат

*(У ВР більшість складала фракція партії регіонів,
спікером був також член ПР, її засновник В.Рибак)*

Патриції-аристократи
І мудрий кесарів сенат.
Вони, бач, кесаря хвалили
На всі лади, що аж остило
Самим їм дурня вихвалять...*

** Члени фракції ПР, які вийшли з Партії регіонів під час
Майдану.*

Немає брата, ні сестри

Немає брата, ні сестри,
Щоб незаплакані ходили,
Не катувалися в тюрмі
Або в далекій стороні

Окують царей неситих

Окують царей неситих
В залізнії пута,
І їх, славних, оковами
Ручними скрутять,
І осудять неправедних
Судом своїм правим,
І ввіки стане слава,
Преподобним слава.

Подай душі убогій силу

Подай душі убогій силу,
Щоб огненно заговорила,
Щоб слово пламенем взялось, Щоб
людям серце розтопило,
І на Україні понеслось.
І на Україні святилось
Те слово — божее кадило,
Кадило істини. Амінь.

Перепливе вона Лету

Привітай же благодуже
Мою сиротину,
Наш великий чудотворче,
Мій друже єдиний!
Привітаєш, — убогая,
Сірая, з тобою
Перепливе вона Лету *;
І огнем-сльозою
Упаде колись на землю,
І притчею стане
Розпинателям народним,
Грядущим тиранам.

** Шевченко просив Бога допогти його душі-сиротині переплисти Лету так, щоб пам'ять її не канула.*

Раби незрячії, сліпії!

Кого благати ви прийшли?
Кому ви сльози принесли?
Кому ви принесли з сльозами
Свою надію? Горе з вами,
Раби незрячії! Кого?
Кого благаєте, благії,
Раби незрячії, сліпії!
Чи ж кат помилує кого?
Моліться богові одному,
Моліться правді на землі,
А більше на землі нікому
Не поклоніться.

Ридать, і долю проклинать

(Передчуття втрати.)

Сама вечерять сядеш в хаті...
Ні, не вечерять, а ридать,
Ридать, і долю проклинать...

Росії тоді й на світі не було

Не в нашім краю, богу милім,
Не за гетьманів і царів,
А в римській ідольській землі
Се беззаконіє творилось.
Либонь, за Декія царя?
Чи за Нерона сподаря?
Сказать запевне не зумію.
Нехай за Нерона. Росії
Тоді й на світі не було...

«Росії тоді й на світі не було» - Т.Шевченко звинувачує Росію у беззаконнях. 21 лютого 2014 р. російський экс-омбудсмен В.Лукін не став підписувати угоду про врегулювання кризи в Україні між владою В.Януковича та лідерами опозиції, про яку домовлялися в присутності його та європейських політиків. Після переходу влади до рук повстанців, Росія відкликала свого посла в Україні.

Стоять круг Капітолія

Тиск народу,
Зо всього царства воєводи,
Преторіани і сенат.
Жерці і ліктори стоять
Круг Капітолія. І хором
Співають гімн і курять дим...

Протистояння біля будинків Кабміну та Президента. На Майдані постійно звучав гімн України та диміли шини.

Ти слово правди понесла

І ти слова його живії
В живу ю душу прийняла.

І на торжища і в чертоги
Живого істинного бога
Ти слово правди понесла.
То кесаря назвуть

Мати лише після смерті сина збагнула зміст його вчення. «Не вас мені, сердешних, жаль,/Сліпі і маліє душою,/ А тих, що бачать над собою / Сокиру, молот і кують / Кайдани новіє».(Т Шевченко. Поема «Марія»)

Уже встає святая зоря

Лютуй! Лютуй,
Мерзенний старче. Розкошуй
В своїх гаремах. Із-за моря
Уже встає святая зоря.
Не громом праведним, святим
Тебе уб'ють. Ножем тупим
Тебе заріжуть, мов собаку,
Уб'ють обухом.

Хвала вам, душі молодіє!

(Хвала Небесній сотні Майдану – загиблим від куль)

Хвала!
Хвала вам, душі молодіє!
Хвала вам, лицарі святіє!
Вовіки-віки похвала!

Ще живуть, і богу моляться

(Про сучасну Україну)

... Ще живуть,
І богу моляться, і мруть
Хрещені люде.

ОЛЕКСА ТИХИЙ.

«ТАРАС ШЕВЧЕНКО. ВИСЛОВИ ПРО МОВУ»

Малоросійська література набула вже такого розвитку, що навіть могла б обійтися й без нашого великоросійського схвалення, якби ми могли не мати до неї співчуття... Маючи тепер такого поета, як Шевченко, малоросійська література також не потребує нічиєї прихильності.

Микола Чернишевський

... Шевченко - останній Кобзар і перший великий поет нової великої літератури слов'янського світу.

Аполлон Григор'єв

Шевченко закоханий у красу української мови, її словесну розкіш, чудову співучість, невичерпний гумор, її свободність від усякої граматичної неволі; він є закоханий у розкішні та влучні метафори і порівняння народної творчості, що творилась протягом цілих віків; він є закоханий в історичні козачі форми побуту – а втім, часом все те є в зневазі. Не тільки солдатський чобіт режиму Миколи I топче молоду українську літературу, але й українська інтелігенція соромиться свого мужицького виговору та силкується замінити свою чудову мову каліченим, недомовним, напівмосковським наріччям. Шевченко немов почув, що насильство уряду та зрада рідній мові більшої частини української інтелігенції позбавлять його музу правної аудиторії, що презирство до мови, яку він так шанував, стає на дорозі між ним і його народом. Ось через що Шевченко-літератор підтримував Шевченка-громадянина в його націоналізмі.

Анатолій Луначарський.

Передмова

Тема про мову та її значення в житті народу практично невичерпна (в житті духовному, мистецькому, виробничому і т.д.). Ми і не претендуємо на це. Ці висловлювання зібрані у вільний від основної роботи час. Вважаючи, що вони можуть бути корисними для людей, укладач вирішив подати їх до друку.

Книга у першу чергу адресується вам, товариші вчителі української мови та літератури, а вже через вас учням та їх батькам. Думається, що в ній знайдуть щось корисне і люди, не зв'язані зі школою, особливо інтелігенція. Раніше виходили подібні книги, як то: «Золотые россыпи» (Одеса), «Это интересно знать» (Донецьк), «Музиканти сміються», «Цікаві бувальщини» (Київ, по три видання кожна) та багато інших. Щось подібне мали на увазі і ми.

Хочеться думати, що книга якоюсь мірою сприятиме піднесенню авторитету української мови як серед українців, так і серед інших, що часом мають на неї неправильні, міщанські, а то й шовіністичні погляди. Думається, що в книзі є матеріали, які спонукають до думання, співставлення, аналізу.

Хутір Їжевка Донецької області, 1976р.

Микито, рідний брате!¹

Минуло вже більш як півтора року, а я до тебе не написав ні півсловечка. Вибачай, голубе сизий, так трапилось. Скажу щирю правду, не те, щоб ніколи було або що, а так собі ні се ні те, ще раз вибачай... Воно, бач, і так і не так, а все-таки лучше, коли получиш, прочитаєш хоч одно слово рідне. Серце ніби засміється, коли знаєш, що там діється... А сам, як тільки получиш моє оце письмо, зараз до мене напиши, щоб я знав. Та, будь ласка, напиши до мене так, як я до тебе пишу, не по-московському, а по-нашому.

Бо москалі чужі люди,
Тяжко з ними жити:
Немає з ким поплакати,
Ні поговорити².

Так нехай же я хоч через папір почую рідне слово, нехай хоч раз поплачу веселими сльозами... Ще раз прошу, напиши мені письмо, та по-своєму, будь ласкав, – а не по-московському...

Не забудь же, зараз напиши письмо – та по-своєму.

1839, ноября 15 дня, С. Петербург.

Брате Микито, треба б тебе полаять, а я не сердитий. Нехай буде так, як робиться. Бач за що я хочу тебе лаять, чом ти, як тільки получив моє письмо, до мене не написав, бо я тут турбувався. Трапляється, що письма з грішми пропадають – а в друге, за те, що я твого письма не второпаю, чорт зна якого ти його скомпонував, не по-нашому, не по-московському – ні се ні те, а я ще тебе просив, щоб ти писав по-своєму, щоб я хоч з твоїм письмом побалакав на чужій

¹ *Микито, рідний брате!* – лист до М.Г.Шевченка 15.XI.1839.

Шевченко Микита Григорович (1811 — бл. 1870) — старший брат Шевченка.

² *Бо москалі чужі люди,.....* – з поеми Т.Шевченка «Катерина»

стороні язиком людським...

Скажи Іванові Федьорці, нехай він до мене напише письмо окреме – та тільки не по-московському, а то і читать не буду – кланяйся йому.³

Санкт-Петербург, Марта 2 – 1840.

... Спасибі вам і панові Артемовському за ласкаве слово. І спасибі всім тим, хто пише по-нашому або про наше.⁴

8 декабря 1841.

Переписав оце свою «Слепую», та й плачу над нею, який мене чорт спіткав і за який гріх, ще я ще сповідаюся кацапам, черствим кацапським словом. Лихо, брате отамане, ей-Богу, лихо. Це правда, що окрім бога і чорта в душі нашій єсть ще щось таке, таке страшне, що аж холод іде по серцеві, як хоч трошки його розкриєш, цур йому, мене тут і земляки зовуть дурним, воно правда, але що я маю робить, хіба ж я винен, що я уродився не кацапом або не французом. Що нам робить, отамане-брате? Прать против рожна чи закопаться заживо в землю – не хочеться, дуже не хочеться мені друкувати «Слепую», але вже не маю над нею волі, та цур їй, а обридла вже вона мені.⁵

³ *Брате Микито, треба б тебе поляять,* - лист до М.Г.Шевченка 2.III.1840

Скажи Іванові Федьорці... — Федьорка Іван Пилипович — сусід родини Шевченків у с Кирилівка

⁴ *... Спасибі вам і панові Артемовському за ласкаве слово.* – лист до Г. Ф. Квітки-Основ'яненка 8.XII.1841

Квітка-Основ'яненко Григорій Федорович (справжнє прізвище Квітка; літературний псевдонім — Грицько Основ'яненко; 1778 — 1843) — український письменник.

Гулак-Артемовський Петро Петрович (1790 — 1865) — український поет.

⁵ *Переписав оце свою «Слепую», та й плачу над нею,* – лист до Я. Г. Кухаренка 30.IX.1842

Кухаренко Яків Герасимович (1799 — 1862) — український письменник і етнограф.

С.П. 1842 – 30 сентября.

Спасибі вам і за ласкаве слово про дітей моїх «Гайдамаків». Пустив я їх у люди, а до цієї пори ще ніхто й спасибі не сказав. Може, й там над нами сміються так, як тут москалі зовуть мене ентузіастом, сиріч дурнем. Бог їм звидить, нехай я буду і мужицький поет, аби тільки поет, то мені більше нічого й не треба. Обіцянку пришлю вашим дівчатам к Великодню, а може, й ранше, коли впораюсь. Тільки не ту, що вам писав, а іншу, по-московському скомпоновану. Щоб не казали москалі, що я їх язика не знаю.⁶

С. Петербург, 25 января 1843

Ще ось що, чи я вам розказував, що я хочу рисувать нашу Україну, коли не розказував, то слухайте... На види і на людський бит текст буду сам писать або Куліша проситиму, а на історію потурбуйтеся, будьте ласкаві, ви писать три листочки в год. Тільки по-нашому - щоби тямили безглузді кацапи.⁷

6-8 травня 1844. С. Петербург.

Нарисую види, які єсть на Україні, чи то історією, чи то красотою прикметні, вдруге – як теперішній народ живе, втретє – як він колись жив і що виробляв; із теперішнього біту посилаю вам одну картину для штампу, а ще три будуть готові у августі, а в год буде виходить 16 з текстом, а текст

⁶ *Спасибі вам і за ласкаве слово про дітей моїх ...* – лист до Г.С.Тарновського 25.I.1843.

Тарновський Григорій Степанович (1788 — 1853) — український поміщик.

⁷ *Ще ось що, чи я вам розказував, що я хочу рисувать* – лист до Й.М.Бодяньського 6-8.V.1844.

Бодяньський Осип Максимович (1808 — 1877) — український та російський філолог, історик, письменник і перекладач.

Куліш Пантелеймон Олександрович (1819 — 1897) — український письменник, критик, історик, фольклорист, етнограф і перекладач.

исторический будете ви компоновать, бо треба, бачте, по-нашому або так, як єсть в літописах.⁸

29 іюня 1844. С.Петербург

Давно ворущиться в мене в голові думка, щоб перевести на наш прекрасний український язык «Слово о Полку Ігоря»...

Вонми гласу молення моего, друже мій єдиний, пришли мені текст «Слова о полку Ігоря», а то на твоїй душі буде гріх, як не буде воно, те «Слово», переведено на наш задушевний, прекрасний язык.⁹

14 апреля 1854. Новопетровське укріплення

Привітай, друже мій єдиний, оцього уральського козачину, з ним я познайомився не дуже давно, він мені тоді здавався добрим чоловіком і щирим уральським козаком, може, тепер зіпсувався у вашій білокаменній. Ось ще він у тебе попросить для мене «Слово о полку Ігоря» Максимовича або Шишкова, дай йому ради святої нашої поезії один екземпляр, коли маєш. Бачиш, у мене давно вже думка заворушилась перевести його, те «Слово», на наш милий, на наш любий український язык.¹⁰

1854, 1 мая. Новопетровське укріплення.

Мой милый, мой добрый Зигмунт! Благодарю тебя за твое ласковое, сердечное, украинское слово, тысячу раз

⁸ Лист до Й.М.Бодяньського 29.VI.1844. Офорт «Судня в селі рада».

⁹ Лист до А.Й.Козачковського 14.IV.1854. Козачковський Андрій Сипович (1812 — 1889) — лікар. Працював у Переяславі.

¹⁰ Лист до Й.М. Бодяньського 01.V.1854.

Савичев Микита Федорович (1820 — 1885) — офіцера Уральського козачого війська, з яким поет познайомився в травні 1852 р. у Новопетровському укріпленні.

Максимович Михайло Олександрович (1804-1873) — історик, філолог, етнограф, ботанік, перший ректор Київського університету ім. Т. Г. Шевченка.

Шишков Олександр Семенович (1754-1841) - російський письменник, військовий і державний діяч. Державний секретар і міністр народної освіти.

благодарю тебя. Рад бы я отвечать тем же сердцу милым словом, но я так запуган, что боюся родного милого звука.¹¹

6 квітня 1855. Новопетровське укріплення

Прислав мені із Пітера курінний Панько Куліш книгу своєї роботи, названу «Записки о Южной Руси», писану нашим язиком... Такої доброї книги на нашому язизку ще не було друковано.¹²

22 квітня 1857. Новопетровське укріплення

А Куліша як побачиш, то поцілуй його за мене і скажи йому, що такої книги, як «Записки о Южной Руси», я ще зроду не читав... Живо й просто вилита стареча мова.¹³

22 квітня 1857. Новопетровське укріплення

Добре, дуже добре ти зробив, що надрукував «Чорну раду» по-нашому. Я її прочитав і в «Руській беседі», і там вона добра, але по-нашому лучче.¹⁴

4-5 декабля 1857. Нижній Новгород

Навчи ти мене, будь ласкав, що мені робить з руськими повістями? У мене їх десятків коло двох набереться. Затопити грубу – шкода: багато праці пропаде. Та й грошей би хотілося, бо тепер вони мені дуже потрібні. Порадь, будь ласкав, що мені робить?¹⁵

26 январа 1858. Нижній Новгород

А тепер я захожусь сердитися на тебе, отамане, наш батьку кошовий! Мабуть, ти давно в землях християнських не

¹¹ Лист до С.Сераковського 6.IV.1855

Сераковський Зигмунт Гнатович (1826 — 1863) — учасник польського визвольного руху, 1848 р. засланий солдатом до Оренбурзького Окремого корпусу. З Шевченком вперше особисто зустрілися в Петербурзі після повернення поета із заслання.

¹² Лист до Я.Г. Кухаренка 2.IV.1857.

¹³ Лист до А.М. Маркевича 22.IV.1857.

Маркевич Андрій Миколайович (1830 — 1907) юрист, музикант-аматор.

¹⁴ Лист до П.О.Куліша 4-5.XII.1857

¹⁵ Лист до П.О.Куліша 26.XII.1858

бував і доброї мови християнської не чував, що зовеш мене закадишним другом. Чи ж чути було коли-небудь меж християнами таке бридке, паскудне слово? Мабуть, ти, батьку, забув нашу християнську мову і дощенту побусурманився?¹⁶

1859. 17 січня. С.Петербург .

Шкода, що твої хлопці написали до мене чорт-зна по якому; вони хоч би у Прісі вчилися писать по-людському.¹⁷

15 мая. 1860. С.Петербург

Я оце заходився жениться, то мені, бач, і тут треба гроші: а вся надія на «Основу» та на «Кобзаря». Будуще подружжє моє зоветься Ликеря – крепачка, сирота, така сама наймичка, як і Харитя, тільки розумніша од неї, письменна і по-московському не говорить.¹⁸

22, 25 августа. 1860. С.Петербург

Передмова до нездійсненого видання «Кобзаря»

Хотя по языку нас не считал за немцев.

А. Грибоедов «Горе от ума»

Випускаю оце в люди другого "Кобзаря" свого, а щоб не з порожніми торбами, то наділяю його предісловієм. До вас слово моє, о братія моя українська возлюбленная...

Велика туга осіла мою душу. Чую, а іноді й читаю: ляхи друкують, чехи, серби, болгари, чорногори, москалі – всі друкують, а в нас анітелень, неначе всім заціпило.

Чого ви так, братія моя?

¹⁶ Лист до Я.Г.Кухаренка 17.I.1859.

¹⁷ Лист до В.Г.Шевченка 15.V.1860.

¹⁸ Лист до В.Г.Шевченка 22, 25.VIII.1860

Шевченко Варфоломій Григорович (1821 — 1892) — троюрідний брат Шевченка та його свояк (молодший брат Шевченка Йосип був одружений із сестрою В.Г.Шевченка Мотроною).

Ликеря - Л. Полусмакова

Харитя — Х. В. Довгополенко. Кріпосна князя Лопухіна, з якою поет хотів одружитися.

Може, злякались нашествія іноплеменних журналістів?¹⁹
Не бійтесь, собака лає, а вітер несе. Вони кричать, чом ми по-московській не пишемо?... Кричать о єдиной слав'янської літературі²⁰, а не хочуть і заглянуть, що робиться у слав'ян!

Чи розібрали вони хоч одну книжку польську, чеську, сербську або хоч і нашу?...

А на москалів не вважайте, нехай вони собі пишуть по-своєму, а ми по-своєму. У їх народ і слово, і у нас народ і слово. А чиє краще, нехай судять люди.

Вони здаються на Гоголя, що він пише не по-своєму, а по-московському, або на Вальтер Скотта, що й той не по-своєму писав. Гоголь виріс в Ніжині, а не в Малоросії – і свого язика не знає: а Вальтер Скотт²¹ в Еденборге²², а не в Шотландії – а може, і це було що-небудь, що вони себе одцурались. Не знаю. А Борянц²³ усе-таки поет народний і великий. І наш Сковорода²⁴ таким би був, якби його не збила з пливу латинь, а потім московщина.

Покойний Основ'яненко дуже добре приглядався до народу та не прислухався до язика, бо може, його не чув у колиці од матері, а Гулак-Артемівський хоть і чув, так забув, бо в пани постригся. Горе нам! Безуміє нас обуяло отим мерзенним панством. Нехай би вже оті Кирпи – гнуч кошиєнки сутяги – їх Бог, за тяжкії гріхи наші, ще до зачатія во утробі матерній осудив киснуть і гнить в чорнихах, а то мужі

¹⁹ Мовиться про те, що в російській критиці не раз з'являлися відгуки на видання українських творів.

²⁰ Тут і далі Шевченко викриває облудність слов'янофільських гасел про створення єдиної слов'янської культури й літератури

²¹ *Скотт Вальтер* (1771 — 1832) — англійський письменник, автор історичних романів.

²² Единбург, місто у Великобританії, столиця Шотландії.

²³ Борнц — Роберт Бернс (1759 — 1796) — шотландський поет.

²⁴ Сковорода Григорій Савич (1722 — 1794) — український просвітитель, філософ і поет.

мудрі, учені. Проміняли свою добру, рідну матір – на п'яницю непотребную, а в придаток ще і – въ додали.

Чому В.С.Караджич²⁵, Шафарик²⁶ і інше не постриглись у німці (їм би зручніше було), а остались слав'янами, щирими синами матерей своїх, і славу добрую стяжали? Горе нам! Но, братія, не вдавайтесь в тугу, а молітесь Богу і работайте разумно, во ім'я матері нашої України безталанної. Амінь.

1847, марта 8, Седнев

А где причина этой несамосознательности, этой безнравственной несамосознательности? Известно где, в школе. В школе нас всему научат, кроме понимания своего милого родного слова.

Повість «Прогулка...»,

Штовхаюсь я; аж землячок,
Спасибі, признався,
З циновими гудзиками:
«Де ты здесь узялся?»
«З України» – «Так як же ты
Й говоришь не вмиеш
По-здешнему?» – «Ба ні, – кажу,
Говорить умію,
Та не хочу»

«Сон» («У всякого своя доля»)

А меж ними і землячки
Де-де проглядають.
По-московській так і ріжуть,
Сміються та лають
Батьків своїх, що змалечку

²⁵ Караджич Вук Степанович (1787 — 1864) — сербський філолог, історик, етнограф і фольклорист, діяч сербського національного відродження, реформатор сербохорватської літературної мови.

²⁶ Шафарик Павел-Йосеф (1795 — 1861) — чеський і словацький філолог, історик, діяч чеського й словацького відродження.

Цвенькать не навчили
По-німецькій – а то тепер
І кисни в чорнилах!
П'явки! П'явки! Може, батько
Остатню корову
Жидам продав, поки вивчив
Московської мови.
Україно! Україно!
Оце твої діти,
Твої квіти молодії,
Чорнилом політі.
Московською блекотою
В німецьких теплицях
Заглушені!.. Плач, Україно
Бездітна вдовице!

«Сон» («У всякого своя доля»)

І Коллара читаєте
З усієї сили,
І Шафарика, і Ганка,
І в слав'янофіли
Так і претесь... І всі мови
Слав'янського люду –
Всі знаєте. А своєї
Дастьбі... Колись будем
І по-своєму глаголить,
Як німець покаже
Та до того й історію
Нашу нам розкаже,-
Отойді ми заходимось!...

«І мертвим, і живим, ...»

Єсть у мене щирий батько
(Рідного немає) –
Дасть він мені раду з вами,
Бо сам, здоров, знає,
Як то тяжко блукать в світі
Сироті без роду;
А до того – душа щира,
Козацького роду,
Не одцуравсь того слова,
Що мати співала,
Як малого повивала
З малим розмовляла;
Не одцуравсь того слова,
Що про Україну
Сліпий старець, сумуючи,
Співає під тином.

«Гайдамаки»

Ну що б, здавалося, слова...
Слова та голос – більш нічого,
А серце б'ється – ожива
Як їх почує!.. Знать от бога
І голос той і ті слова
Ідуть меж люди!..
... Матрос
Таки земляк наш з Островної
На вахті стоя,
Журився сам собі чогось
Та й заспівав, – звичайно, тихо,
Щоб капітан не чув, бо з лиха
Якийсь лихий, хоч і земляк,
Співа матрос, як той козак,
Що в наймах виріс сиротою,
Іде служити в москалі...

«Ну що б, здавалося, слова»

...Ради їх
Людей закованих моїх,
Убогих, нищих... Возвеличу
Малих отих рабів німих!
Я на сторожі коло їх
Поставлю слово.

«Подражаніє 11 псалму»

В ком нет любви к стране родной,
Те сердцем нищие навеки,
Ничтожные в своих делах
И суетны в ничтожной славе.

«Никита Гайдай»

Додаток²⁷

Колись будем
І по-своєму глаголять.
Як німець покаже
Та до того й історію
Нашу нам розкаже, —
Отоді ми заходимось!..
Добре заходились
По німецькому показу
І заговорили
Так, що й німець не второпа
Учитель великий,
А не те, щоб прості люде.
А гвалту! а крику!
«І мертвим, і живим,...»

²⁷ Додано Л.Огнєвою

Кому ж її покажу я,
І хто тую мову
Привітає, угадає
Великеє слово?
Всі оглухли — похилились
В кайданах... байдуже...
Ти смієшся, а я плачу,
Великий мій друже.
А що вродить з того плачу?
Богилова, брате...
Не заревуть в Україні
Вольнії гармати.

«Гоголю»

Тойді, як, Господи, святая
На землю правда прилетить
Хоч на годиночку спочить,
Незрячі прозрять, а кривие,
Мов сарна з гаю, помайнуть,
Нічим отверзнуться уста;
Прорветься слово, як вода,
І дебрь-пустиня неполита,
Зцілющою водою вмита.
Прокинеться...

«Ісаія. Глава 35 (Подражаніє)»

Не нарікаю я на Бога,
Не нарікаю ні на кого.
Я сам себе, дурний, дурю.
Та ще й співаючи. Орю
Свій переліг — убогу ниву!
Та сію слово. Добрі жнива
Колись-то будуть.

«Не нарікаю я на Бога»

П'явки! п'явки! Може, батько
Остатню корову
Жидам продав, поки вивчив
Московської мови.
Україно! Україно!
Оце твої діти,
Твої квіти молодії,
Чорнилом політі.

«Сон (У всякого своя доля...)»

...Молю, ридаючи, пошли,
Подай душі убогій силу,
Щоб огненно заговорила,
Щоб слово пламенем взялось,
Щоб людям серце розтопило,
І на Україні понеслось,
І на Україні святилось
Те слово, Божеє кадило,
Кадило істини. Амінь.

Т. Шевченко «Неофіти». 1857

Недавно я поза Уралом
Блукав і Господа благав,
Щоб наша правда не пропала,
Щоб наше слово не вмирало.

Т. Шевченко «Марку Вовчку».

ЛЮДМИЛА ОГНЕВА.

«ІКОНИ, ОСЯЯНІ ІМЕНЕМ ШЕВЧЕНКА»

Традиційно змістом іконописних творів є тексти Євангелій та літургічних книг. Українські мистці завжди дотримувалися постанов другого Нікейського собору 787 р., який наказував, що «уклад не залежить від інвенції малярів, а від рішень і традиції вселенської Церкви».

Зміни в цьому напрямі наступили в добі козаччини. Зокрема такі композиції, як Покрова Пресвятої Богородиці, Воздвиження Хреста, Страшний суд поєднували історичну тематику з церковно-релігійним життям. Це дало змогу мистцям до суто традиційних композицій впроваджувати низку портретів світських осіб. Зокрема, Тараса Шевченка.

Тарас Шевченко давно існує у двох паралельних вимірах: як реальна історична особа і як матеріалізоване втілення національного Пророка та духовного воїна, поставленого Небесними силами на варті наших душ. Тому не є дивним, що образ Шевченка можна побачити на іконах.

До ікон, осяяних іменем українського Пророка, віднесемо: ікони, присвячені Т.Шевченкові; ікони Св. Тарасія в образі Тараса Шевченка; ікони з портретом Т.Шевченка; ікони, яких торкалася рука Т.Шевченка.

ІКОНИ «СВЯТОГО ТАРАСІЯ»

Замість ікони Св. Тарасія портрет Тараса Шевченка

Українські мистці завжди дотримувалися постанов другого Нікейського собору 787 р., який наказував, що «уклад не залежить від інвенції малярів, а від рішень і традиції вселенської Церкви».

Зміни в цьому напрямі наступили в добі козаччини: до суто традиційних композицій почали впроваджуватися портрети світських осіб. А по смерті Шевченка в селянських хатах у кутку з іконами з'явився образ Святителя Тарасія з обличчям Т. Г. Шевченка і «Кобзарем» в руках. І справа була не стільки в тому, що Тарас Шевченко народився 25 лютого (9-го березня за н. ст.) у день пам'яті Св. Тарасія і в святому хрещенні дістав його ім'я, а у подібності подвижницьких життєвих шляхів і магічній силі Слів Шевченка та Патріарха Царгородського Тарасія.

У журналі «Архіви України» №2 1967 р. друкувалися сторінки зі щоденника С. Нехорошева з Черкас. Спогади були датовані 1911 роком.

С. Нехорошев згадував, що в батьківській хаті поруч зі Святим Миколаєм висів Бозя Тарасій – портрет Т. Г. Шевченка з високим чолом і довгими вусами.

Тричі на рік (у Великий піст, Пилипівку перед Різдом і на Водохрещя) черкаські попи обходили свою парафію з молитвою.

«Коли бабуся зачувала, що «попи уже йдуть», то знімала портрет Шевченка і ховала його на печі. А одного разу бабуся десь затрималась і з молитвою несподівано у хаті з'явився піп Михайло Ковальов, дякон і паламар. Піп гарно знав характер мого дідуся і лагідно до нього:

«Данило Левків, скинь отого вусатого, що серед ікон святих висе. Замість Тараса я тобі дам святого Пантелеймона і він тобі буде так чудо творити, що все село буде знати». Дід лукаво відповів: «Не знаю, чи ваш Пантелеймон буде чудо творити, чи ні, а мій Тарас уже так чудо творить, що вся губернія знає».

Ікона «Преподобного Михаїла та Святого Тарасія» Григорія Честаховського

Серед професійних художників першим, хто провів паралель між Святим Тарасієм і Т. Шевченком, був Григорій Честаховський. На іконі «Преп. Михаїла та Св. Тарасія» його пензля зберігся напис: «Вічная память и добра слава вірним товаришам: Тарасу Григоровичу Шевченко и Михайлу Матвіевичу Лазаревському. Григорій Честаховській року Божого 1867 місяця серпня».

Сьогодні ікона належить хрестовому храму Київської Митрополії УПЦ МП. Іноді її можна побачити.

Ікона з Яготина «Святий великомученик Тарасій»

А от сліди ікони «Святий великомученик Тарасій» з Яготина, написану приблизно в той же час, загубилися.

1979 року Володимир Могилевський, розбираючи архів Українського національного реставраційного центру, знайшов негатив зображення ікони «Святий великомученик Тарасій». Як свідчив запис, це була *«робота невідомого майстра, полотно, олія, 1870 — 1880 рр.(?), походить з Яготинського краєзнавчого музею. Нинішнє місцезнаходження є невідомим».*

В. Могилевський згадує, що *«На негативі було фронтальне зображення людини на весь зріст, лисої, з повислими вусами, круглим німбом, одягнуену в сорочку та штани, босу. У правій руці чоловік тримав хрест,*

притискаючи його до грудей (знак великомученика), в лівій — закриту книгу, на палітурці якої кирилицею було старанно виведене слово “Кобзар”. Коли ж із негатива зробили фотовідбиток — ахнули! — в образі великомученика Тарасія постав інший Тарасій — Шевченко».

На превеликий жаль ані негатив, ані його фотовідбиток не збереглися.

(В. Могилевський. «Святий Великомученик Тарасій».

Січень 2003 р. //Все життя з Тарасом Шевченком)

Ікона «Святого Тарасія» Івана Єремеєвського

Краща доля чекала на ікону «Святого Тарасія» (1898 р., полотно, олія. 55,5 x 31), копію якої можна побачити в Каневі в «Тарасовій світлиці», а оригінал — в Національному музеї Тараса Шевченка (НМТШ). Картина має виняткову історичну та культурну цінність.

1976 року група науковців (Когут Л.В., Савицький І.А., Діканічев Ю.А., Распопіна В.О.) реставрували пам'ятку, адже її стан був вкрай незадовільний.

На картині-іконі зображений Тарас Шевченко з німбом навколо голови, у святкових вишуканих строях українського козака-запорожця ХУІІ ст., тобто часів визвольної боротьби за свободу та незалежність України: жупан із коштовної парчі синього кольору, оздоблений золоченим позументом, барвистий дорогий пояс, гаптований червоно-зеленим орнаментом, перев'язаний так, як годиться козацькій старшині; шаровари, гостроносі напущені чоботи-сап'янці червоного кольору, на плечах — довга біла безрукава плащ-накидка.

На думку мистецтвознавця Т. Чуйко «мистець знайшов своєрідні образотворчі прийоми для втілення свого задуму: написати такий портрет геніального сина

українського народу, в якому кожен «прочитає» життєвий та творчий подвиг Кобзаря...

Цей твір сповнений символічного звучання, що передається через зображення певних атрибутів:

німб за головою – символ духовної слави. Таким сяйвом були позначені лише ті Божі обранці, які досягали духовної досконалості;

кобза – це пісня мрії про козачу вольницю (перша збірка Т. Шевченка – «Кобзар»);

гора – символ високого служіння;

червоне вино – давній символ життя та Сонця;

кайдани на пагорбі – звільнення поета від неволі;

сувій – ланцюг послідовних подій, вражень, думок;

напис на сувої – назва поеми – «Кавказ» - символ непоборності народу у прагненні до незалежності;

гусяче перо – символ письменницького хисту;

чайки (білі птахи) символізують крилату душу, стихію повітря, козацькі човни – чайки;

кургани – давня українська козацька слава;

тополя – символ української дівчини;

береза – втілення образу пробудження та відродження, сонця, світла, родючості;

вічнозелений плющ (зображення дерева, обвитого плющем) – ознака життя душі після смерті тіла;

плащ-накидка – символ довгих буремних шляхів, подорожей, пройдених поетом, які не супроводжувалися безхмарним небом;

святковий одяг козацької старшини – відображення вільних, відважних, незалежних людей, яким і був Т.Шевченко».

(Чуйко Т.П. «Невідомий художник. Портрет Т.Г.Шевченка: «Святий Тарасій» у колекції НМТШ (ж-398)

Честахівський Г. Ікона «Преп. Михаїла та Св. Тарасія»

Єремєєвський І. «Святий Тарасій»

Т. Чуйко переконливо доводить, що автором ікони-портрета був Єремеєвський Іван Федорович – художник, вільний слухач Імператорської академії мистецтв у Санкт-Петербурзі з 1861 року, який 1866 року отримав 2 срібні медалі, в тому ж році отримав звання некласного художника. Автор – професійний художник, який володів знаннями щодо живописної техніки, малюнку та композиції, а також теорією мистецтвознавчої науки. Поділяв демократичні погляди російських та українських художників-реалістів; його світоглядна позиція стала підґрунтям для створення надзвичайно своєрідного символічного портрета Тараса Шевченка.

Копія портрета-ікони «Святий Тарасій» І. Єремеєвського зберігається в музеї «Тарасова світлиця» (м. Канів).

Гравюра «Святий Тарасій» Миколи Стратілата

Ми вже мали можливість переконатися, що в Україні Святителя Тарасія традиційно писали з Шевченка не тільки тому, що не мали багато зображень цього святого, бо його ікона не така поширена, а тому, що *«мабуть він таки був схожим на свого янгола-охоронця, і не лише зовні, та й зовнішня подібність – не найголовніше. Наш Тарас був таким же бунтівним і непримиренним, коли йшлося про принципові речі: Бог, правда, Вітчизна були в його житті на першому місці. І того ж дня, коли поет-Пророк повернувся, щоб спочити навіки тут над Дніпром, у рідній Україні, він був канонізований у серцях свого народу»* - пояснює народний художник-гравер Микола Стратілат – автор гравюри «Святий Тарасій». (Стратілат.М. Шевченко у моєму серці // газ. «Мистець», №22, лютий 2011 р.)

Канонізацію Поета народом художники підтверджували німбом над Його чолом та заміною на іконах книги «Святого письма» «Кобзарем».

Микола Стратілат у гравюрі «Святий Тарасій», надавши Патріарху риси Т. Шевченка, факт канонізації підкреслив лише великим за розміром подвійним німбом.

Німб осяює розвіяну бурхливими вітрами українську землю, з її козаччиною, гайдамаками, кобзарями, з її болям і стражданнями, з її вишневими садками, вербами, тополями, її прекрасними невмирущими піснями, національними традиціями.

Вгорі гравюри, як і в батьківській хаті під вишитим рушником дві ікони: зі зображеннями Богородиці та Ісуса Христа. Мати і Син – в українських строях.

У руках Ісуса (дитини), схожий на український, двокольоровий прапор. Взагалі, стяг в руках Спасителя – знак Його перемоги над смертю і тої радості, яку Він дарував людству.

Святий Тарасій – Патріарх Константинопольський (так на гравюрі) – у православному священицькому облаченні та Святим Письмом в руках займає всю центральну частину картини. Обабіч святого ангели, які є символом служіння, вищої духовності, чистоти, заступництва.

Вінчає картину херувим, призначення якого охороняти трон Господа Бога. А внизу текст: «В своїй хаті своя правда, і сила, і воля!» І уже ні в кого не виникає сумніву, про що мова.

Т. ШЕВЧЕНКО НА ІКОНАХ СЕРЕД ПРЕДСТОЯЧИХ

Фрески «Покрови Пресвятої Богородиці»

Ю.Буцманюка

Юліян Буцманюк у 1931 до 1939 рр. виконав розпис церкви оо. Василян у Жовкві (Львівська обл.). В композиції Св. Покрови він відтворив тогочасний український-католицький єпископат та представників українського уряду на чолі з М.Грушевським, С.Петлюрою, П.Скоропадським, Е.Петрушевичем, О.Тарнавським та ін. У тій же церкві в окремій композиції мистець намалював визначних поетів, де перше місце займав Шевченко. Нажаль, ця фреска не збереглася.

*М. Антонюк. Шевченко в церковній іконографії/
Українська вільна академія наук в США. «Річник», № 7,
Нью-Йорк, 1958, с.с.31-35*

Фрески «Покрови Пресвятої Богородиці»

Д.Горняткевича

«Майже в тому ж самому часі (в 1933-1936 рр.) Дам'ян Горняткевич розмальовував українську католицьку церкву в Угнові (Львівська обл. – Л.О.). В композиції Покрови Пресв. Богородиці він впровадив дві окремі громади осіб: ліворуч від Богоматері виступають представники етнографічної групи, на чолі з угнівським міщанством в їхніх характеристичних строях, а праворуч зображена історична група. На переді історичної групи св. Андрій, за ним стоять св. княгиня Ольга, св. князь Володимир Великий, далі літописець Нестор, король Данило, гетьман Мазепа, а відтак Шевченко, Шашкевич, після них являється представник

Стратілат М. Гравюра «Святий Тарасій»

Дам'ян Горняткевич. Композиція св. Покрови

Василь Стефарук. Ікона «Покрова Цариці України»

Нарбут Д. «Судный день». 1996

Нарбут Д. Картина «Покрова Богородиці». 1995 р.

«Образ Божї Матерї за Престолом», реставрованої Т.
Шевченком 1846 р. с. Секунь

Фрагмент ікони «Образ Божої Матері за Престолом»,
реставрованої Т. Шевченком 1846 р. с. Секунь

Т.Шевченко. Автопортрет. 1860 рік

Т. Шевченко. *Автопортрет*. 1961

Січового Вояцтва полковник Дмитро Вітовський і останній в цьому ряді осіб намальований митрополит Шептицький. Шевченко глядить на постать Марії в молитовному піднесенні, зі зжогеними побожно руками.

Ця композиція св. Покрови з угнівської церкви з іншими фрагментами поліхромії була зрештудуована (див. фото 1) в чеському мистецькому журналі «Сальон» у Празі, ч. 4, за 1939 р. разом зі статтею «Українське церковне малярство», автором якої був проф. В. Січинський.»²⁸.

У 1946-1947 рр. большевики зробили в церкві машинно-тракторну станцію. На склепіннях меншої бані досі збереглися оригінальні розписи Дем'яна Горняткевича. Лише зображення Івана Мазепи, Михайла Грушевського, Маркіяна Шашкевича, Тараса Шевченка, полковника Дмитра Вітовського, митрополита Андрея Шептицького в радянські часи були забілені.

Чому ж фрески досі не реставровані? Виявляється, те, що було дозволене за о. Олександра Трешньовського 1933-36 рр. при теперішніх господарях – заборонене. Адже церкву ділять між собою греко-католики та УПЦ (МП). А піп МП встав проти українських героїв на стінах храму.

Ікона «Покрова Цариці України» Василя Стефарука

Тарас Шевченко давно існує у двох паралельних вимірах: як реальна історична особа і як матеріалізоване втілення національного Пророка, поставленого Небесними силами на варті наших душ. Тому не є дивним, що Його зображення можна побачити на іконах Святителя Тарасія

²⁸ М. Антонюк. Шевченко в церковній іконографії/ Українська вільна академія наук в США. «Річник», № 7, Нью-Йорк, 1958, с.с.31-35

(автори: Іван Єремеєвський, Микола Стратілат та багато невідомих іконописців з народу), Покрови Пресвятої Богородиці (автори: Юліан Буцманюк, Дам'ян Горняткевич, Данило Нарбут, Василь Стефурак), Страшного суду (автор Данило Нарбут).

Без сумніву, ви можете знайти в інтернеті виважену інформацію, про більшість з названих вище ікон. Але одну з них «фахівці й церковні авторитети оцінюють неоднозначно: від захоплення стилем Відродження до неприйняття осяжної форми, колориту й освітлення, як нібито неіконних» (Дмитро Степовик²⁹). Втім, час показав, що до ікон цього майстра склалося дуже позитивне ставлення. Не абияку роль зіграла й книжка «Іконологія й іконографія» Дмитра Степовика, присвячена розкриттю таємниці привабливості й духовної сили ікон Василя Стефурака, про картину якого йде мова, – «Покрова Цариці України», стилістично близьку до давніх козацьких Покров.

Фотокопії картини розійшлися по світу. За ними малюють її варіанти, іноді змінюючи склад славетних людей України – від Київської Русі до сьогодні, що стоять під омофором Богородиці, але завжди серед них - Тарас Шевченко.

Автор цих рядків набралася сміливості висловити про Покрову Василя Стефурака й свою думку. З нею художник погодився та уточнив деякі деталі.

У центрі картини «Покрова Цариці України» – велична постать Діви Марії з ореолом із золотистих, сонячних променів навколо голови.

²⁹ Дмитро Степовик (1938) — провідний співробітник Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені Максима Рильського Національної Академії наук України (ІМФЕ НАНУ), професор історії мистецтва Київської Духовної Академії, професор історії культури Українського Вільного Університету в Мюнхені.

Як і золото саме по собі не випускає світла, а лише відбиває його від реального джерела, так і світло святого за природою належить не особисто йому, а Богові, і світиться у святих, як сонце в золоті. «Праведники засяють як сонце», «бо вони стануть по благодаті тим, що Бог є за природою» (Мф. 13, 43).

Уперше образ Жінки, зодягненої в сонце, з'явився у видіннях святого апостола Івана Богослова, про які він пише в 12 главі Одкровення (Апокаліпсис):

«І з'явилась на небі велика ознака: Жінка, зодягнена в сонце, а під ногами її місяць, а на голові вінок із дванадцяти зірок... І дитину вродила вона чоловічої статі, якому належить пасти всі народи жезлом залізним (Одк. 12:1, 5)» .

Цей образ має різні богословські тлумачення. Одним з них є трактування його як символічне зображення Пресвятої Богородиці.

Богородиця з'являється з почтом ангелів-хоронителів східно- та західноукраїнських земель. Ангели несуть тризуб, який від 1918 року, коли об'єднались УНР та ЗУНР, став їхнім спільним гербом. До того на Київських землях було поширене зображення архистратига Михаїла, а на західноукраїнських – лева, що дереться на скелю.

На Богородиці мантія з позолоченою крайкою. Це ознака царської гідності. На одязі три зірки – символи її дівочтва перед, підчас і після народження Сина.

Великі і глибокі очі – молитовне споглядання, малі уста – схильність до аскетичного мовчання та молитовної медитації, «роздумуючи в своїм серці» (Лк., 2:19). Тонкі губи – ознака духовного життя, що доповнюється видовженим, прямим носом – ознакою людської гідності та краси у знаково-символічних уявленнях середземноморської культури. Так само її тендітність і витончені пальці вказують на аскезу і духовність, а вольова

постава шиї – на внутрішню силу непорочності й благодатності Пріснодіві.

Монограма МР̄. ЁУ. означає грецькою Μῆτηρ Θεοῦ (Мітер Теу) – Матір Божа.

Поруч з Богородицею – Святий Миколай та архистратиг Михаїл.

Саме ці три охоронці - Свята Покрова, Святий Миколай та архистратиг Михаїл – були найшанованішими серед козаків. Покрова захищала з небес, Миколай допомагав на воді та землі, а Михаїл вів в атаку і допомагав бити ворога.

На їх святість вказують німби з темним обведенням їх золотої частини. Цей контур – «рама» для світла, що йде від святого. Мова тут, зрозуміло, про духовне світло – про Світло, яке по Діонісію Ареопагіту³⁰, «походить від блага і є образом доброти».

Богородиця, Святитель Миколай та архистратиг Михаїл стоять на хмарах. У православному світобаченні «хмара» означає таємницю Божественної присутності: хмара виявляє Бога і в той же час Його прикриває.

На Святому Миколаї одяг єпископа:

- митра, яка символізує терновий вінок на голові Спасителя;
- багряна фелонь, що нагадує багрянцю, в яку був одягнений Христос Спаситель перед Пилатом;
- на плечах лежить омофор – широка світла стрічка з хрестами – символ вівці, що заблукала і знайденої пастирем;
- набедренник, що звисає на праву сторону до коліна – символ духовного меча, який поборює всякі скверни і лукаві мислі;

³⁰ Діонісій Ареопагіт — християнський святий, апостол з семидесяти. Учень апостола Павла (Дії.17, 34) та перший єпископ міста Афіни.

- на грудях, хрест, який означає печать і віри, котрі священник обов'язаний своїм життям боронити;
- на грудях, також підвішений через шию, енкольпіон – овальна медаль з зображенням Господа Ісуса Христа;

У лівій руці, покритій кінцем омофора, – Євангеліє, що вказує на роль єпископа як учителя своєї пастви; правою рукою Святитель благословляє.

Тут підкреслена тема літургійного служіння св. Миколи, коли він, зображуючи Христа, виходить в центр храму для проповіді Слова Божого.

Обабіч лица підпис С. ХРСТ. НИКОЛАЙ (Святитель Христовий Николай).

Лице Святителя з високим чолом, обрамленим негустим сивим волоссям, невеликою округлою злегка в'юнкою бородою, видовженим, правильної форми носом і виразними очима відрізняється благородною красою. Вираження глибокої зосередженості, підкреслений напрям погляду, скорботним зламом брів, щільно зімкнутими вустами, викликає почуття благоговіння перед значністю духовного споглядання, що відкривається внутрішньому погляду Святителя. Це людина величезного духовного досвіду, надійний, вірний пастир, який «шлях показав людям правий і рятівний».

Архангел Михаїл постає в образі воїна, що стоїть на варті з мечем та піхвою в руках. Його лик наповнений особливою одухотвореністю та лагідністю, що прочитується у спокійному погляді та стиснутих устах. Він випромінює рішучість і внутрішню силу, на це вказує й широка могутня шия. Обличчя обрамлене кучерявим акуратно вкладеним волоссям, що спадає на плечі. Архангел зодягнутий на візантійську манеру – у коротку блакитну туніку з оздобами по краях та довгий хітон зеленого кольору. Привертає увагу яскравий кіноварний плащ-гіматій, що символізує його приналежність до

божественної сфери. Гіматій, закріплений вузлом на правому плечі, спадає широкою площиною по тілу, драпіруючись у м'які складки. Замикають композицію у чотирикутник великі крила – символу покори Божій волі. Над німбом напис С. АРІХСТР. МІХАИЛЬ

Богородиця простирає свій покров (омофор) зі словами «Изславлю и покрию люди моя» над двома групами людей:

Ліворуч Діви Марії:

Рівноапостольна княгиня Ольга (бл. 890-969);

Рівноапостольний князь Володимир (978-1015);

Митрополит Київський, Галицький і всієї Русі Петро Могила (1597-1647);

Гетьман Петро Сагайдачний (бл. 1582-1622);

Король Данило Галицький (1201–1264);

Гетьман Богдан Хмельницький (1596-1657);

Гетьман Іван Мазепа (1639-1709);

Поет Тарас Шевченко (1814-1861).

У центрі:

Верховний архієпископ УГКЦ Йосип Сліпий (1892-1984) та Митрополит Андрей Шептицький (1865-1944) розгорнули сувій зі зверненнями до Богородиці: «Молимо покрій нас чесним Твоїм Покровом, бережи нас від всякого зла».

Праворуч:

Перший голова ОУН Євген Коновалець (1891-1938);

Голова Проводу ОУН(р) Степан Бандера (1909-1959);

Головнокомандуючий УПА Роман Шухевич (1907-1950);

Поет Іван Франко (1856-1916);

Голова Центральної Ради УНР Михайло Грушевський (1866-1934);

Державний секретар військових справ ЗУНР Дмитро Вітовський (1877-1919);

Головний Отаман Війська і Флоту УНР Симон Петлюра (1879-1926);

Перша жінка-хорунжа УСС Софія Ґалечко (1891 — 1918);

Командант Легіону УСС Михайло Галущинський (1878-1931);

Чотар Української Галицької Армії Олена Степанів (1892-1963).

Святе Небо і Землю єднують храми – Софії (Київ), Святого Юра (Львів) та Хрест Пам'яті, що зображені обабіч Богородиці.

Картина «Судний день» Данили Нарбута

Картину «Судний день» Данило Нарбут написав 1996-го. Нижня частина полотна символізує пекло. Поряд із мішками, повними зерна врожаю 1933-го, чорти мучать причетних до Голодомору політиків Чубаря, Постишева і Косіора. Бюрократів варять у казані в чорнилі й проколюють їм животи канцелярськими перами. Брежневу нагороди прибили до голого тіла. Горбачова загнали в пляшку горілки, яку обвиває зелений змії. Російських царів Миколу I і Катерину II катують біси, а Петра I посадили на палю. Вгорі, на одному рівні з Богом, – ті, хто потраплять до раю. Це митрополити, митці, поети (серед них – Тарас Шевченко), письменники, козаки, вояки УПА, в'язні ГУЛАґу, жертви Голодомору. Під Ісусом з ангелами – Україна в образі жінки. На терезах тризуб переважає символіку СРСР. До червоного прапора із серпом і молотом учепилися чорти, тягнуть у пекло.

За це полотно та серії "Сподвижники Богдана Хмельницького", "Гетьмани України" Данило Нарбут одержав Шевченківську премію

Картина «Покрова Богородиці» Данили Нарбута

В експозиції Батуринського історико-краєзнавчого музею знаходиться картина «Покрова Богородиці» художника Данили Нарбута

Вгорі майстер зобразив Святу Покрову, захисницю запорозьких козаків. А внизу — історію нашої держави в постатях і сюжетах видатних подій, починаючи від князя Володимира і княгині Ольги й майже до сьогоднішнього дня. Під «Покровою» Нарбут зібрав усіх, хто, на його думку, заслуговує на покровительство Богородиці – це князі, козаки, полковники, гетьмани, солдати, митці України. У центрі полотна – Тарас Шевченко.

ВОЛИНСЬКІ ІКОНИ Т.ШЕВЧЕНКА

На початку жовтня 1846 року Тарас Шевченко разом з професором Миколою Іванишевим виїхав на Волинь в складі Археографічної комісії, щоб зібрати старі акти, народні перекази, пісні, казки; зробити малюнки з історичних пам'яток: будівель, городищ і могил. Цей факт документально підтверджено, а от стосовно перебування Тараса Шевченка в місті Ковелі, селах Вербці й Секуні серед шевченкознавців точаться суперечки.

Особливо гостро стоїть питання навколо ікон, яких торкалася рука Т.Шевченка. На жаль, збереглася тільки одна з них.

«Образ Божої Матері за Престолом» з села Секунь

Шевченкознавець Віктор Рожко стверджує, що в середині жовтня 1846 року Тарас Шевченко реставрував запрестольну ікону в селі Секунь. Митрополит УАПЦ Никанор Абрамович, який був благочинним другої округи Ковельського повіту в 1934-1942 рр., під час своєї першої

візитації до Свято-Михайлівського храму в Секуні в документах парафії знайшов книгу «Опись церковного имущества», заведену ще 1806 року.

В книзі містився перелік церковного майна, що належало храмові. В примітці навпроти запису «Образ Божої Матері за Престолом» стояла нотатка: *«В 1846 году образ сей рештавирован проезжим живописцем Тарасієм Шевченком».*

Незвичайна ікона вразила Владика Никанора: *«У Секунській церкві я не міг одірвати очей від милого українського обличчя Діви Марії з дитятком на лівій руці в художньо мальованій кольоровій шаті. На Божій Матері, як дар пошани і любові місцевого жіноцтва, пишалися низки коралів і пацьорів. З металевої коронки на голові спускалися пасма різнокольорових стрічок».*

У 1932 році історик О.Волинець визначив, що ця ікона — давньої візантійської роботи, але її відновлено і додано художником лише народні прикраси-коралі. Селяни підтвердили: ікону малював Тарас Шевченко. *«Народна пам'ять,— писав О.Волинець (Шевченківський збірник УВАН, ч. IX, с. 126) — зберегла, що це був пан у чорному плащі і чорному капелюсі та говорив народною мовою».*

У 1979 році відбулася цікава розмова в селі Секунь шевченкознавця Петра Жура з місцевим жителем, 86-літнім Мефодієм Рижком, який згадував, що *«...дід його Іван розповідав йому про те, що в Секунь приїжджав Шевченко, що він малював стару церкву, не нинішню, збудовану пізніше, а ще стару, ветху. Тарас Григорович не тільки змалював ту церкву, а й реставрував для неї ікону Богородиці. Коли церкву розібрали, то ту ікону перенесли до кладовищенської каплички*

– Ще за часів Польщі, свідчив М.Рижко, – говорили, що та ікона Шевченкової роботи і що вона принесе нам

волю.

Ми поїхали з дідом Мефодієм на кладовище і побачили цю ікону. Богоматір в короні, дитя в короні, золоте намисто...».

Як свідчать церковні архіви, храм справді перебував в аварійному стані, тому 1868 року на іншому місці, біля поштової дороги, збудували нову церкву. А в 1893 році давній храм, замальовки якого робив Т. Шевченко, перенесли на нове кладовище й освятили на честь преподобного Іова Почаївського. Сюди забрали різний церковний інвентар, храмовий архів та образ Діви Марії. На місці знесеного храму звели школу. А ікона, яку тримав у руках Шевченко, й понині зберігається під сімома замками в цвинтарній каплиці.

7 травня 2012 року Віктор Жадько відвідав Секунь. Він разом з Анатолієм Якубюком, завідувачем лабораторії енциклопедичних досліджень Волинського національного університету ім. Лесі Українки, головою сільради Надією Костючик з дозволу протоієрея Анатолія Оверчука розглядав і сфотографував запрестольну ікону «Діва Марія». Про мету поїздки Віктор Жадько пише:

«Мене цікавило чимало фактів – де і що «підправляв» художник Шевченко, яких частин образа торкнувся його пензель? По-перше, вразило те, що на портретах Діви Марії й дитини домальовано намисто, що не характерно для православних ікон, але притаманно для української жінки. По-друге, в нижній правій й лівій частинах образа чітко видно людські постаті, які стоять навколішки й поглядами звернені до небес, де на хмарі видніється Всевишній.

Але якщо йдеться про «реставрацію», то, виходить, уже була картина, яку Шевченко оновив і на свій художній погляд і смак домалював деталі, які мають бути притаманні для ікони. Пригадалася розмова з А.

Якубюком про знану й шановану свого часу на Волині королеву Бону, й коли я віднайшов в Інтернеті її портрет, був вражений, зіставивши із Секунською іконою, – неймовірна схожість облич. Можливо, саме й реставрував кабінетний («кімнатний») погрудний портрет королеви, адже свідченням цього є атрибути монаршої влади: корона, мантія, хрести й медальйони на золотих підвісках. Такі портрети — матері й дитини були в XVI сторіччі спрямовані розкрити не тільки зовнішній образ малюка, а й показати його характер та соціальне походження».

«Образ Божої Матері за Престолом» належить до Богородичних ікон типу «Одигітрія» (та, що вказує дорогу, або «Провідниця»). У цій композиції Діва Марія тримає малого Ісуса на лівій руці. Обидві фігури звернені обличчям до глядачів. Богородиця правою рукою вказує на Божого Сина, котрий правою рукою благословляє. Лики обох святих мають урочистий образ. Дитя Ісус має зрілий, як у дорослої людини, вираз обличчя. Це вказує на Його відвічне існування як Слова Божого, а високе чоло є символом мудрості.

А тепер про майже головне. Як стверджує Віктор Жадько, *«на медальйоні дитини — Ісуса Христа, в обрамленні видніються букви й цифри, які, хоч і частково розмиті, при збільшенні вдалося розпізнати — аббревіатуру — Ш, а під нею — Т, нижче — цифри: «1846» — отже, це підтверджує гіпотезу, що Тарас Шевченко таки залишив нам знак, вказавши свої ініціали й дату, коли працював над відновленням образу.*

Залишилося зробити аналіз фарб — першого й останнього нашарувань ікони».

«Образ Святого Миколая» з села Вербки

Про інші ікони, до яких торкалася рука Тараса

Шевченка розповідає В.Рожко: «У журналі «Рідна Церква» (1964,4.60) в дослідженні Юрія Перхоровича знаходимо: *«З Луцька Шевченко поїхав до Ковеля, де в тому часі знаходився професор Іванишев з дорученням генерал-губернатора Бібікова віднайти могилу московського втікача князя Курбського та зібрати відомості про нього та його управителів Михайла й Івана Калиметів. До помочі йому, немає сумніву, приїхав Шевченко, який зарисував церкву в селі Вербка, де Курбський був похований, склепіння, в якому знайдено труну, та намалював план церкви. Рисунок і два креслення збереглися, хоч совєтські вчені заперечують їх приналежність Шевченкові. У Вербці Шевченко ще відновив у церкві руки на образі Св.Миколая, на якому від часу фарба стерлась»».*

Про давнє походження цієї ікони знаходимо в науковій розвідці отця-протопресвітера Ананія Теодоровича «Вербківський чудотворний образ Николая» («Літопис Волині», Вінніпег, 1958): *«Образ привіз з Московщини князь Андрій Курбський і подарував Ковельському монастиреві. Після бідування монастиря і постання на місці парафії, образ став її власністю. У відпустові дні, особливо в травні на Миколу, збиралися до Вербки тисячі людей майже з усієї Ковельщини, бо там було одиноке відпустове місце в тій частині Волині...».*

«Образ Божої Матері» з села Турчани

В праці Юрія Перхоровича («Рідна Церква», 1964, Ч.60) розповідається про ікону Божої Матері з давньої каплиці села Турчани Володимирського повіту. Каплиця належала православній громаді.

1923 року римо-католики хотіли відібрати капличку в православних, але «Комісар східніх земель» Тадеуш

Крижановський з тим не погодився. Він підтвердив право православних на цю святиню і зазначив, що надвівтарна ікона була мальована Тарасом Шевченком і знаходилася в колекції його батька, який пізніше передав ікону каплиці.

Про ту ікону розповідав виходець з села Туричани Святополк Шумський: *«Надвівтарна Ікона Діви Марії була легка, гармонійна і мала наш характер (візантійсько-український). Форма образу — прямокутник. На легкоблакитному колі неба стояла постать Діви Марії з Дитятком. Ніг не було видно, зливались з небом. Легкі, ясні, лагідних барв шати. На небесах обводили постать Божої Матері 12 золотих зірок. Загально образ був чудово легкий».*

Криваві події Другої світової війни та післявоєнні акти вандалізму червоних затерли всі сліди від давньої каплички та Шевченкової ікони Богоматері в ній. Так само й від колишнього урочища Градовщина, що було за 200 метрів від каплиці, лишилась в пам'яті народній лише назва.

Вірю, що Шевченкові ікони на Волині, як і саме його перебування на Ковельському Поліссі, матиме в майбутньому ще не одного дослідника, але ці перші кроки мають твердий першоджерельний і джерельний ґрунт, якого мусить триматися наука.

Джерела:

Рожко Віктор. Волинські ікони пензля Тараса Шевченка / Наша віра. – 1996. – липень. – с. 7.

Жур Петро. Дума про вогонь. – с. 311-312

Віктор Жадько. Тарас Шевченко реставрував ікону Діви Марії волинського села Секунь? Так! / «Кримська Світлиця» > № 22 за 01.06.2012

Назаренко Михайло. «Поховання на могилі» - с.202-203

"УК" №3-4(217-218), лютий 2014, с. 13

Людмила ОГНЕВА. «МІЙ ШЕВЧЕНКО»

Шевченків буквар

Восени 1860 року Шевченко уклав українською мовою «Букварь южнорусский» – посібник для навчання грамоти в недільних школах.

Народну освіту, українську за формою та змістом, Шевченко вважав запорукою майбутнього національного визволення.

Поет розумів, що освіта повинна даватися разом із усебічним вихованням людини й поєднуватися з національною традицією. Такі думки вже висловлювали перед ним його сучасники — і М.Пирогов, і українці П. Редькин та К. Ушинський. Але Шевченко перевищив їх тим, що надавав великого значення дошкільному вихованню й позашкільній освіті.

««Ніхто до нього не підкреслив так потреби перевиховати суспільство, ніхто так ясно не протиставив самоосвіту офіційній шкільній освіті» – це слова старих українських педагогів д-ра І.Брика і проф. С.Сірополка. Своїми думками Т. Шевченко (як педагог – Л.О.) «сягнув... поза цілі десятиліття та зійшовся з поглядами найкращих світових діячів ХХ віку»».

Ніхто з такою ж вірою не пропагував потреби естетичного виховання людини, як він. За джерело морального виховання Шевченко вважав християнську релігію, Христову науку. Адже все життя він прагнув того, щоб люди стали «синами Сонця Правди» — справді Христовими синами. Тому й не дивно, що половину свого букварика він заповнив релігійним змістом. Крім самих молитов, дав у ньому й цікаві їх пояснення, дав Символ Віри, і свої блискучі переклади спеціально дібраних

Давидових псалмів, і тексти українських дум — про Олексія Поповича та про Марусю Богуславку, зваживши їх глибокий християнський моральний зміст. Цим поет доклав ще одну свою дорогоцінну лепту у справу національного відродження. Освітньо-виховного процесу він не уявляв собі інакше, як у глибокому зв'язку з національною традицією.

«Стільки вже написав про тих перевертнів — «мерзенних каламарів», «п'явок» народних, «блюдолизів», що батько їх, «може, останню корову жидам продав, поки навчив московської мови». Отже, був послідовний у своєму бажанні зарадити цьому лихові. Адже у повісті «Близнята» сказав: «Якщо ми задля якогось марного срібника почнемо глумитися над своїми звичаями старовини, то що з нас буде? Вийде який-небудь француз або, крий Боже, куций німець, а вже за тип, або за національну фізіономію — і помину не буде! А на мою думку, нація без власної вдачі, що їй самій належить та її характеризує, схожа на кисіль, та ще й найнесмачніший кисіль»³¹.

Може, зорю переліг той,
А на перелозі...
Я посію мої сльози,
Мої щирі сльози.
Може, зійдуть і виростуть
Ножі обоюдні,
Розпанахають погане,
Гниле серце, трудне,
І вицідять сукровату,
І наллють живої
Козацької тії крові,

³¹ Зайцев, Павло. Життя Тараса Шевченка. — 2-е вид. — К.: Обереги, 2004. — с. 442

Чистої, святої!!!

(«Чигирине, Чигирине!»). 1844)

«Буквар» був першим у задуманій Шевченком серії навчальних посібників з різних галузей знання — арифметики, географії, етнографії та історії.

«Думка єсть за «Букварем» напечатать лічбу і ціни і величини такої ж, як і «Букварь». За лічбою — етнографію і географію в 5 копійок. А історію, тільки нашу, може, вбгаю в 10 копійок. Якби Бог поміг оце мале діло зробить, то велике само б зробилося», — ділився Шевченко задумами в листі до М. К. Чалого 4 січня 1861 р.³².

Глибокий зміст закладено у прикінцевому рядку про «мале» і «велике» діло. Велике діло свого життя — боротьбу за ідеали волі і правди на землі — поет безпосередньо пов'язував із поширенням навчання, просвіти — малим ділом.

Шевченко взявся за видання «Букваря», розраховуючи тільки на себе. Аби добути гроші, поет-художник виконав автопортрет, щоб розіграти його в лотерею. Але перед тим у вересні 1860 року представив його на виставці в Петербурзькій Академії мистецтв.

«Русский художественный листок» писав: *«Відомий малоросійський поет Т. Г. Шевченко виставив п'ять дуже вдалих гравюр і свій власний портрет, намальований олійними фарбами. Ми чули, що художник мав на меті розіграти цей портрет в лотерею, збір від якої він*

³² Михайло Чалий (1816 — 1907) — укр. педагог і громадсько-культурний діяч, біограф Т. Г. Шевченка. Працював директором гімназії в Білій Церкві, ліцею й гімназії князя Безбородька в Ніжині, організатор недільних шкіл у Києві, приятель Тараса Шевченка. Співорганізатор похорону Т. Шевченка в Україні і промовець над домовиною в Києві під час перевезення тіла до Канева.

Шевченко Т. Повне зібрання творів: У 6 томах.- Т. 6.- С. 277

призначав на видання дешевої малоросійської абетки. Від щирого серця бажаємо, щоб ця чутка підтвердилася і щоб задуманому Т. Г. Шевченком сприяв усілякий успіх»³³.

На згаданому автопортреті художник зобразив себе молодшим, аніж був на той час: парубком у вишиванці, пов'язаній червоною стрічкою, свиті і смушевій шапці, по-козацькому зсунутій набакир; у вусі – сережка, котру як талісман носили діди з козацькими «оселедцями» — продовжувачі ще не забутої традиції славних запорожців. «Чи то Палій, чи то Дорошенко, чи то Сагайдачний?» — писали критики³⁴. Особливо привертав увагу контраст між холостяцьким вбранням і сумним поглядом повних сліз очей.

Лотерея мала проводитися в колі української громади Петербурга і тих, хто співчував українській ідеї. І чи не через те в автопортретному образі наголос зроблено на моменті національному?

Невдовзі художник отримав повідомлення канцелярії великої княгині:

*«Господин Шевченко приглашается пожаловать в канцелярию государыни великой княгини Елены Павловны в Михайловском дворце в пятницу 25-го сего ноября от 11 до 2 часов для получения денег, следующих за купленный ею императорским высочеством портрет. 23 ноября 1860 года»*³⁵.

Павло Зайцев, що досліджував життя Тараса Шевченка, писав: «В кінці грудня 1860 року зовсім уже хворий поет з наказу лікаря мусив засісти в своїй майстерні і примиритися з ув'язненням. Він писав про це Варфоломееві: «Погано я зустрів оцей новий поганий рік.

³³ «Русский художественный листок» - СПб., 1860.- № 36.- С. 152.

³⁴ писали критики - 24 вересня 1860 року в газеті «Північна бджола»

³⁵ Шевченко Т. Повне зібрання творів: У 6 томах.- Т. 6

Другий тиждень не вихожу з хати: чхаю та кашляю, аж обісіло», а через тиждень уже признався йому, що зовсім ослаб: «Так мені погано, що ледве перо в руках держу, і кат його батька знає, коли воно полегшає» (листи 22 і 29 січня 1861).

Проте і весь січень він безупинно працював. Енергійно листувався з М. Чалим у Києві і з Х. Ткаченком у Полтаві, з Р. Тризною в Чернігові — все в справі розповсюдження свого «Букваря». Просив «Букварі» продавати, а гроші віддавати до кас «наших убогих воскресних шкіл». Чернігівця- інспектора шкіл Тризну просив побувати у архиєпископа чернігівського Філарета, а М. Чалого — у київського митрополита Арсенія. Сподівався, що ієрархи, з огляду на релігійний зміст букварика, захочуть його придбати, та ці його сподівання виявилися марними. Обом московським ієрархам і не снилося якісь там українські букварі купувати для церковно-парафіяльних шкіл, хоч, наприклад, Арсеній скаржився, що не друкують дешевих букварів. Прочитавши про це в пресі, Шевченко й пройнявся наївною надією на поміч цього архиєрея.

Шевченко просив знайти таких «десяток чоловік добрих людей», щоб самі схотіли по 100 букварів купити, а ті 30 карб., що зібралися б за тисячу книжечок, теж просив «віддати на воскресну школу». ...

Теж у січні спромігся зробити олійними фарбами свій новий чудовий автопортрет, щоб пустити його в льотерію на користь недільних шкіл. Льотерія відбулася, а портрета виграв ректор архітектури проф. О. Резанов, який подарував його Василеві Лазаревському. Коли на передостанньому портреті, купленому великою княгинєю Оленою, автор зробив себе гнівним, грізним вождем, то тепер уже створив полотно, з якого дивиться на глядача

хвора людина. В трагічних рисах обличчя залягла глибока скорбота — ніби передчування близького вже кінця!»³⁶

14 лютого Шевченко розплатився з друкарнею за свій «Буквар». На його друкування Тарас Григорович витратив 195 рублів 50 копійок - суму, близьку 200 рублям, які він отримав від лотереї.

"УК" №13-14(203-204), липень 2013, с. 14

Тарас Шевченко – академік гравюри

Понад триста років мистецтво гравюри в Україні належало до особливо улюблених. Але ніхто з великих художників, що володіли цією технікою, не збирався повністю присвятити себе їй. Навіть із тих, хто все життя займався гравюрою, ніхто не визнавав такого високого її призначення, як Тарас Шевченко: *«З усіх витончених мистецтв мені тепер понад усе подобається гравюра. І небезпідставно. Бути хорошим гравером, означає бути розповсюджувачем прекрасного і повчального в суспільстві. Означає бути розповсюджувачем світла істини. Означає бути корисним людям і угодним Богові. Саме прекрасне, благородне покликання гравера. Скільки витончених творів, доступних тільки багачам, коптилося б в похмурих галереях без твого чудотворного різця? Божественне покликання гравера!...*

Про живопис мені тепер і думати нічого. Це було б схоже на віру, що на вербі виростуть груші. Я і раніше не був навіть і посереднім живописцем. А тепер і поготів. Десять років невправи в змозі зробити і з великого віртуоза найзвичайнішого кабашного балалаєшника. Отже, про живопис мені і думати нічого. А я думаю присвятити себе неподільно гравюрі акватинта. Для

³⁶ Зайцев, Павло. Життя Тараса Шевченка. — 2-е вид. — К.: Обереги, 2004. — с. 452

цього я вважаю обмежити своє матеріальне існування до крайньої можливості і наполегливо зайнятися цим мистецтвом. А в проміжку часу робити малюнки сепією зі знаменитих творів живопису, малюнки для майбутніх естампів. Для цього, я думаю, досить буде двох років старанного зайняття. Потім поїду на дешевий хліб в мою милу Малоросію і приймуся за виконання естампів, і першим естампом моїм буде «Казарма» з картини Теньєра³⁷. З картини, про яку говорив незабутній учитель мій, великий Карл Брюллов, що можна приїхати з Америки, що[б] поглянути на цей чудовий твір. Словам великого Брюллова в цій справі можна вірити.

Окрім копій з майстрових творів, я думаю з часом випустити у світло в гравюрі акватинта і власне чадо – «Притчу про блудного сина», що пристосувала до сучасних устоїв купецького стану».³⁸

Гравюрою художник почав займатися ще в студентські роки. «Перший відомий нам естамп Шевченка як автора-гравера – ілюстрація до книги Франца фон Кобеля «Гальванографія», що вийшла в російському перекладі А. Грекова 1843 року. Книжка була своєрідним підручником-поясненням нової для того часу техніки гальванографії...

Тарас Шевченко для ілюстрування цієї техніки створив власну композицію, інтерпретацію сцени трагедії Шекспіра «Король Лір» і сам же виконав за нею гравюру»³⁹. 1844 року студент Тарас Шевченко видав

³⁷ ...«Казарма» з картини Теньєра. — Йдеться про картину «Вартівня» Тенірса Давида Молодшого (1610 — 1690) — фламандського живописця-жанриста.

³⁸ Т.Шевченко. Щоденник. 26 червня 1857 року.

³⁹ М.Стратілат. Монографія «Тарас Шевченко - академік гравюри». – Хмельницький, 2010. – с.7

альбом офортів «Мальовнича Україна»⁴⁰. Він зберігається в публічній бібліотеці Академії Наук України (№ Ф 208).

Альбом з'явився як частина задуму Шевченка: представити світу в офортах Україну в усій її красі. В листі до чернігівського губернатора художник, прохаючи посприяти поширенню офортів, писав: *«Історія Південної Росії усіх і всякого дивує своїми напівлегендарними лицарями і тим, що тут діялося: народ навдивовижу оригінальний, земля прекрасна, і усього цього досі ще не бачили очі освіченого люду, тоді як Малоросія давно вже мала і композиторів своїх, і художників, і поетів. Що їх так причарувало, що вони забули своє рідне, не знаю... Ті, хто хоч раз бачили нашу Країну, кажуть, що хотіли б жити і вмерти на її прекрасних полях. А що казати нам, дітям її... треба любити й пишатись найкращою своєю матір'ю. І я, яко син її великого сімейства, служу, якщо не ради добра для нього явного, то, принаймні, для слави імені України»*⁴¹.

Повернувшись із заслання, Шевченко «... вибирає собі сюжет для першої граверської праці – «Святу Родину» Мурільйо, і це замість «Казарми» Теньєра або свого «Блудного сина», що про них думав на засланні. У ці перші дні все прикре й сумне ніби само втікає від нього. Він хоче тепер іти до визначеної мети: популяризування мистецьких творів. Відвідує старих досвідчених митців-граверів – Йордана, Клодта, Служинського, Уткіна, просить у них вказівок та порад, копіює вибрані сюжети, замовляє для них мідяні дошки» (Зайцев, Павло. Життя Тараса Шевченка. — 2-е вид. — К.: Обереги, 2004. — с. 370.)

«У Ермітажі зустрівся і познайомився зі знаменитим гравером Йорданом. Він чув про мій намір

⁴⁰ «Живописная Украина Тараса Шевченка. Санкт-Петербург. 1844»

⁴¹ Шевченко Т. Повне зібрання творів: У б т.- Т. 6.- С. 31-32

зайнятися акватинтою і запропонував мені свої послуги в цій новій для мене справі. Обрадуваний його милою, щирою пропозицією, я обійшов двічі усі зали з метою вибрати картину для першої проби обраного мною мистецтва. Після уважного огляду зупинився я на ескізі Мурільо "Святе сімейство". Наївний, милий твір. Я не бачив картини цього змісту, якій би так йшла ця назва, як геніальному ескізу Мурільо. Отже, з Божою і Йордановою допомогою беруся за дослід, а потім і за Мурільо» – записав Шевченко у своєму «Щоденнику» 3 травня 1858 року.

А наступного дня він вже був у Ф. Йордана. «Яка обов'язкова, мила людина і художник і на додаток жива людина, що між граверами велика рідкість. Він мені [показував] протягом години усі новітні прийоми гравюри акватинти, виявив готовність допомагати мені всім, що від нього залежатиме. Я розлучився з ним наполовину майбутнім гравером» (Т.Шевченко. Щоденник. 4 травня 1858 року.)

На цей час Шевченко вже мав майстерню в Академії мистецтв, яка була йому водночас оселею. Тут стояв і тискальний верстат для друку.

15 липня 1858 року, скінчивши офорт з образу Мурільо, взявся до Рембрандтової «Притчі про виноградаря». Як на початок, це було рекордне досягнення, тим більше, що й учився, й удосконалювався сам. Про труднощі освоєння нової для нього техніки Шевченко писав Сергію Аксакову в листі від 15 липня 1858 року: «Тепер думаю відкласти всяке писання убік і зайнятися виключно гравюрою, що називається аквафорту, зразок якої вам посилаю (естамп «Дві дівчини»). Не засудіть, чим багатий, тим і радий. Цим не новим способом гравірування у нас ніхто не займається, і мені прийшлося робити дослід без сторонньої

допомоги. Це тяжко важко. Але, слава богу, перший крок зроблений. Тепер піду сміливіше і швидше і до майбутньої виставки сподіваюся зробити що-небудь серйозніше і закінчинніше. Сьогодні беруся за нову дошку, якій хочу передати одно з творів великого Рембрандта.»
Т.Шевченко. (Щоденник. 15 липня 1858 року).

Цим твором була невеличка картина за Євангельським сюжетом «Притча про робітників на винограднику», яку художник побачив в Ермітажі.

Шевченко, зійшовшись із власником надзвичайно багаті колекції гравюр і їх знавцем Маріном, учився у великих майстрів, придивляючись до їх техніки, вивчаючи їх гравюри.

Над офортом «Притча про робітників на винограднику» гравер працював чотири місяці .

Друкування офортів дорого коштувало. Фінансували знавці-аматори. Про це дбали Шевченкові приятелі — Лазаревський, Щепкин та інші, щоб допомогти йому досягти поставленої мети — отримати звання академіка гравюри.

«Від літа 1858 до весни 1859 року Т.Шевченко виконав не менше десяти офортів. Хто знає техніку цієї тяжкої праці, той зуміє оцінити просто несамоовиту працюовитість Шевченка, який одночасно брав жваву участь у громадському й літературному житті, завжди бував на людях і їх безнастанно приймав у себе, провадив листування, багато читав, завжди бував у театрах, на концертах тощо. А крім того всього, він не тільки займався гравіруванням, а й багато малював»⁴².

⁴² Зайцев, Павло. Життя Тараса Шевченка. — 2-е вид. — К.: Обереги, 2004. — с. 377.

На початку 1859 року, перед останньою поїздкою в Україну, Шевченко приступив до роботи над новим офортом, обравши картину І. І. Соколова «Приятелі».

Саме цей офорт разом з «Притчею про робітників на винограднику» Шевченко подав у Раду Академії мистецтв на присвоєння звання академіка гравюри. *«Отримавши звання художника в 1844 році, з того часу я постійно займаюся гравіруванням на міді. Представляю на затвердження Ради дві гравюри моєї роботи: одну з картини Рембрандта, що зображує притчу про виноградаря і працівників, іншу з картини Соколова "Приятелі", покійно прошу Раду Імператорської Академії мистецтв удостоїти мене звання академіка, якщо мої роботи будуть визнані задовільними, або ж дати мені програму для отримання цього звання.»*⁴³

Того ж дня на попередньому засіданні Рада постановила визнати гравера Тараса Шевченка призначеним в академіки і дати йому програму на отримання звання. Але все ж спеціального завдання йому не давали. Шевченко визначився сам.

У вересні 1860 року на академічній виставці експонувалось п'ять його творів: офорти «Вірсавія», «Дуб», «Ліс», «Мангшлацький сад» та, писаний олією, незвичайний «Автопортрет».

Газета «Сын отечества» у своєму відгуку на виставку назвала гравюри пана Шевченка «замечательными». 2 вересня на засіданні ради Академії в присутності 17 осіб, серед яких були Віце-президент князь Г.Гагарін, ректори К.Тон та Ф.Бруні, професори П.Клодт, О.Брюллов, Ф.Йордан, А.Горностаєв, Н.Піменов, Н.Уткін, було прийнято рішення визнати ряд художників академіками, і Тараса

⁴³ Т.Г. Шевченко. Документи та матеріали до біографії. - К., 1988, с.311

Шевченка – академіком гравюри і представити це рішення на затвердження Загальних академічних зборів.

Диплом академіка був виписаний художнику 31 жовтня 1960 року:

«С.-Петербуржская императорская Академия художеств за искусство познания в гравировальном искусстве признает и почитает художника Тараса Шевченка своим академиком, с правами и преимуществами, в установлениях академии предписанными.

Дан в С.-Петербурге за подписанием президента и с приложением печати 1860 года октября 31 дня».

Нині цей документ зберігається у Національному музеї Тараса Шевченка. Але сам художник, удостоєний високого звання за декілька місяців до смерті, так і не тримав диплома в руках. Внизу на документі напис: *«Подлинный диплом для доставления наследникам получил коллежский советник Михаил Лазаревский; № 3005»⁴⁴.*

Ґрунтовні наукові описи творчого доробку Шевченка-гравера дали Василь Касіян⁴⁵, Микола Стратілат⁴⁶.

Довгий час найбільшою популярністю користувався образ Тараса Шевченка – народного і селянського генія. В новіших часах починає переважати ідеал Шевченка-інтелектуала і великосвітської людини.

Тарас Шевченко здобув освіту в одному з найпрестижніших вузів Російської імперії, Імператорській Академії мистецтв; становлення його як особистості відбувалося в колі високоосвічених петербурзьких інтелігентів, чимало з яких були аристократами; Шевченко

⁴⁴ Т.Г. Шевченко. Документи та матеріали до біографії. - К., 1988, с.364

⁴⁵ В.Касіян. «Офорти Тараса Шевченка». – К. 1964

⁴⁶ С. Стратілат. Монографія «Тарас Шевченко – академік гравюри». – Хмельницький. 2010.

постійно займався самоосвітою і, врешті-решт, здобув звання академіка Імператорської Академії мистецтв, а відтак і сам був прилучений до найвищої державної еліти.

Працюючи над романом-есе «Тарас Шевченко: геній в самотності», Богдан Сушинський несподівано для себе відкрив, що ніхто не осмислив, на якому соціальному щаблі опинився Шевченко по тому, як був удостоєний звання академіка: «Тим часом у Російській імперії існував «Табель про ранги», що діяв до 1917 року, і в якому всі цивільні чиновники імперії та військові чини були поділені на чотирнадцять класів, серед яких найвищим був перший клас. Приналежність людини до того чи іншого класу зумовлювали його становище в суспільстві, платню та пенсію, коло посад, які можна було пропонувати володареві «класу» в межах його рангу; форму одягу, доступ до відповідних дворів, аж до імператорського, та салонів, і навіть формулу звертання.

Так от, Тарас Шевченко як академік Імператорської академії мистецтв належав до четвертого класу чиновників. До цього класу за графою «чини цивільні» належали дійсні статські радники, а також обер-прокурор імперії (тобто генеральний прокурор) та герольд-мейстер імперії.

У відповідності з діючим у Російській імперії Табелем чиновницьких рангів, до академіка Тараса Шевченка слід було звертатися «Ваше Превосходительство», якщо звертання було безпосереднім і в усній формі. Офіційно ж його ім'я слід було згадувати за такою формулою: «Його Превосходительство академік Тарас Шевченко».

Для того, щоб було зрозуміло, наскільки високим був цей чиновницький клас, скажу, що доктори наук, які, як правило, були професорами вищих навчальних закладів імперії, належали лише... до восьмого класу. І титулувати їх

належало за значно нижчим рангом – «Ваше високоблагородіє»⁴⁷.

Чи звертався хтось до Тараса Шевченка «Ваше Превосходительство», невідомо, а от академіком величали – точно. Про це свідчить хоча б знайдений Петром Журом лікарський документ про смерть академіка Тараса Шевченка.

Цей документ в українському перекладі звучить так:

Посвідчення.

Видано це про те, що академік Тарас Шевченко, сорока дев'яти років від уродження, вже здавна мав органічну недугу печінки і серця; в останнім часі розвинулась водяна недуга, від якої він і помер цього 26 лютого.

С. Петербург, 26 лютого, 1861 р.

*Посвідчення підписав доктор Едвард Барі,
ординатор при лікарні св. Марії Магдалини.*

Вірність копії цієї свідченням доктора Едварда Барі засвідчую з приложенням печаті Поліції Імператорської Академії Мистецтв.

28 лютого 1861 року.

Поліцмайстер Академії капітан І рангу Набатов»⁴⁸.

Нижче на посвідченні є виправлення, що Т.Шевченко мав 47, а не 49 років життя.

УК" №15-16(205-206), серпень 2013, с.с. 14-15

⁴⁷ Б. Сушинський. Його Превосходительство академік Шевченко // Одеські вісті - 2006/03/11/

⁴⁸ „Радянська Україна" з 24 лютого 1960 року

Т. Шевченко. "Король Лір". 1843 р.
Папір, гальваноакустика.
Композиція на тему однойменної трагедії Шекспіра.

Тепірс Давид Молодший . "Вартівня"

Т. Шевченко. "Приятелі". 1859.
Папір, офорт, акватинта.

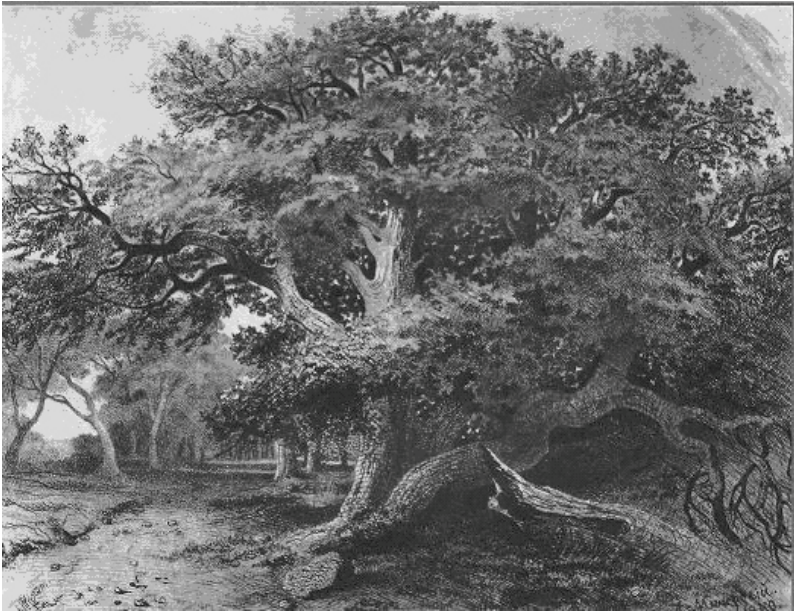
Т. Шевченко. Притча про робітників на винограднику.
1858.

Офорт з олійної картини Рембрандта «Притча про
робітників на винограднику».

Т. Шевченко. "Вірсавія". Папір, офорт, акватинта (36,2 × 27,1). [Пб.]. [Н. п. 30.V] 1860.

Справа внизу на зображенні рукою Шевченка вигравірувано підпис і дату. 1831. Зліва під зображенням його ж рукою вигравірувано: 1860.

Т. Шевченко. Дуб. Папір, офорт, акватинта. 1860.
Офорт виконаний за однойменним рисунком А. І. Мещерського.

Селянський одяг Т. Шевченка – свідомий атрибут українства

При набутті Україною незалежності традиційний народний одяг почав входити в наше буття. Подібне явище спостерігалось ще 150 років тому серед молоді та інтелігенції, які почали усвідомлювати себе українцями. Зрозуміло, що під час існування Російської імперії та відсутності Української держави саме через народне вбрання, у якому виразно окреслена самобутність українського етносу, можна було, навіть мовчки, проявити себе українцем і вказати на належність до такої давньої культури, як українська.

Опанас Слостіон у своїх спогадах про навчання в Петербурзькій академії мистецтв у 1874–1882 рр. також акцентував увагу на мотивах одягання народного вбрання: «Мартинович, небіжчик Васильківський та й я – були стрижені в кружок і по можливості носили українську одягу, – правда, се були традиції часів давніших, т. зв. тоді “хохломанства”, та нам се було байдуже, бо головна мета – аби «вони» знали, що «ми» існуємо й будемо існувати». І хоч до Академії мистецтв у Петербурзі приймали представників різних національностей, а випускали тільки російських митців, друзі лишилися українцями.

Іван Франко «відрізнявся од загалу своїм костюмом – вишиваною сорочкою серед пишних комірців і краваток». Причому любив одягати вишиванку і в будні, і в свята. Водночас чоловічу вишивану сорочку, оцей обов’язковий елемент українського національного строю, Іван Франко носив з європейським костюмом-трійкою. І це був новаторський підхід до трансформації образу українського інтелігента, у якому поєднувалися прадавня українська традиція і модерні запити нової епохи.

Софія Русова (Ліндфорс) – відомий український педагог згадує, як наприкінці 1870-х років вона разом із простими мешканцями Чернігова відправилася на поклон до київських угодників. Але зробити це не вдалося: біля Ніжина її – дворянку, одягнену не за статусом, у компанії з простими «бабами» зупинив урядник.

**Фотографії та автопортрети Т. Шевченка
останніх років життя (1858-1861)**

Фотографія Т. Шевченка

Фотографія Т. Шевченка

Автопортрет

Автопортрет.

Фотографія Т. Шевченка.

Фотографія Т. Шевченка з друзями

**Фотографії діячів культури
19-го та початку 20 століть**

Порфiрiй Мартiнович.
1877.

Иван Франко. 1896

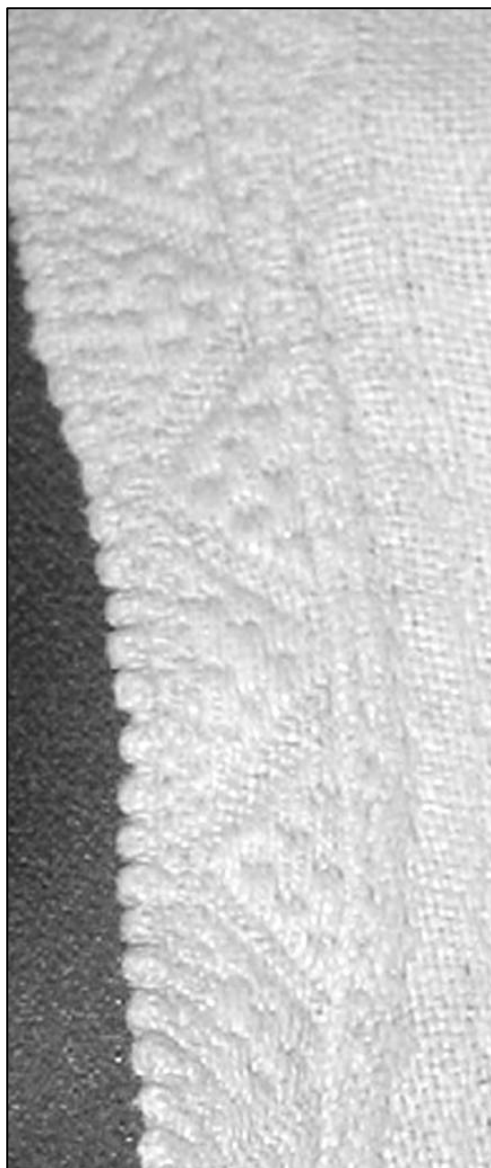

Иван Франко. 1910.

Софiя Русова.

Комір сорочки Тараса Шевченка

Дослідники сходяться на думці, що процес публічного вираження української самоідентифікації в одязі був започаткований Т. Г. Шевченком.

Т. Шевченко ігнорував існуючі правила, за якими одяг поділявся на міський і сільський, елітний і простонародний, загальноєвропейський та етнічний, і водночас не допускалося його перемішування.

Із цього приводу І.С.Тургенєв писав: «У високій, баранячій шапці, в довгій темно-сірій чумарці з довгим смушевим коміром, Шевченко мав вигляд справжнього малороса, хохла. Портрети, що залишилися після нього, дають загалом вірне про нього уявлення».

Якщо до Шевченка кожух і смушева шапка вважалися лише верхнім одягом українського селянства, то Тарас Григорович вклав у це вбрання нове символічне значення – свідомого атрибуту українства.

Лесин рушник

У червні 1891 року Леся Українка разом з мамою та молодшою сестрою Ольгою їхала на лікування до Євпаторії. Від Києва до Катеринослава добирались пароплавом і, за спогадами Ольги, «спинилися в Каневі, щоб одвідати Шевченкову могилу» і залишити там вишитий Лесею рушник.

Про той візит в архіві музею Т.Г.Шевченка зберігаються спогади охоронця поетової могили – Івана Ядловського: «Я тоді не знав, що та жінка, така худенька, слабенька, відома письменниця Леся Українка. Вона привезла з собою нею вишитий рушник. З нею були люди. Якийсь чоловік хотів повісити цей рушник на портрет Шевченка, але вона сказала, що сама хоче повісити: «Я – сама, я – сама...»».

Перекази про Лесин рушник живуть на Тарасовій горі й по-сьогодні.

Вісімнадцятирічна поетеса вишивала його разом з Маргаритою – донькою відомого бібліографа, фольклориста, лексикографа, перекладача Михайла Комарова (Уманця).

У 30-ті роки минулого століття «Тарасову світлицю» знесли. Рушники, ікони, портрети – весь скарб було розпорошено. Зник і рушник Лесі Українки. А у 90-ті роки ентузіасти відродили поетову світлицю. Знайшли і Лесин рушник. Науковцям довелось довго, дуже довго його розшукувати. На допомогу прийшли шанувальники Тараса Шевченка й Лесі Українки з різних куточків України.

Донині невідомо, чи зберігся другий рушник Лесі та Маргарити, бо у спогадах мовиться про рушники, які вони вишивали вкупі.

Знайдений Лесин рушник не повернувся до Тарасової світлиці. Він знаходиться у фондах музею Т. Г. Шевченка у Києві. А у світлиці – його копія, зроблена канівськими майстринями. Та й донецькі майстрині бажують його повторити, але ж потрібна не тільки схема вишивки (я вже її намалювала), а потрібно ще й розуміння того, що хотіли сказати Леся з Маргаритою, бо ж рушник це – лист.

На Лесиному рушникові – українські традиційні геометричні орнаменти, з прадавньою символікою добробуту, а між ними: на одному кінці – Шевченкове *«Думи мої, думи мої! Лихо мені з вами!»* («Думи мої, думи мої»), на другому – *«Любіться, брати мої. Україну любіть»* («В казематі»).

Чому саме ці слова лягли на рушник? Та мабуть тому, що і її серце пекли ті ж самі думи.

Розбрат між «братами», їхня жорстокість крають душу поета. Але люди сміються над ним і кажуть «Нічого робить». Це – драма, назва якої – «Поет і народ».

Іван Світличний, аналізуючи творчість Т. Шевченка, пише: «Його драма була не так особиста, як суспільна, не так побутова, як політична».

Зародився цей конфлікт на самому початку творчої біографії Т. Шевченка, зрів протягом кількох років і сягнув своєї кульмінації наприкінці 1845 року («Три літа»), а потім, то затухаючи, то підсилюючись звучав на трагічній ноті все життя.

Т. Шевченко бачив, як підневільне життя здеморалізувало покріпачених людей:

*«И в шитом золотом жупане,
и в серой свyте люди злы» –*

пише він у поемі «Слепая». Його обурює не так саме зло, як ті, хто з ним мириться. Розповідаючи про новітнього українського пана, «годованого кабана», «презавзятого патріота», що

*«У світі ходить між панами,
І п'є горілку з мужиками
І вільнодумствує в шинку»,*

а разом з тим «в селі своїх дівчаток перебирає» і плодить байстрят, Т. Шевченко таврує не "годованого кабана", а його жертви за покiрність:

*«Люде, люде!
За шмат гнилої ковбаси
У вас хоч матір попроси
То оддасте.» (Поезії «П.С.»)*

Страшні, немилосердні слова: «О роде суетний, проклятий, коли ти видохнеш?» – адресує поет не катам і тиранам, а своїм землякам – тим «люде», з якими давно увійшов у конфлікт і воював проти них, але водночас і за них, часто себе не відмежуючи від них.

*«А ми дивились, та мовчали,
Та мовчки чухали чуби,
Німії, подлії раби» –*

Українка Л., Комарова М. Рушник. НМТШ м. Київ.

Фото 1

І. Сенік. «Т. Шевченко».

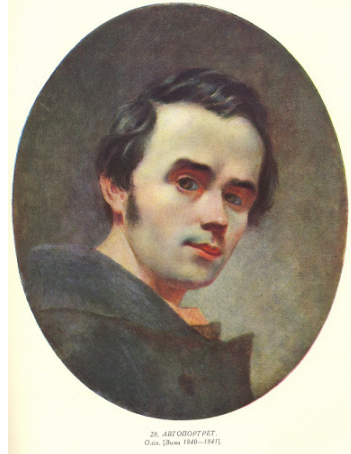

Фото 2

Т.Шевченко. «Автопортрет»
(1840-41)

Обкладинка до нотатника

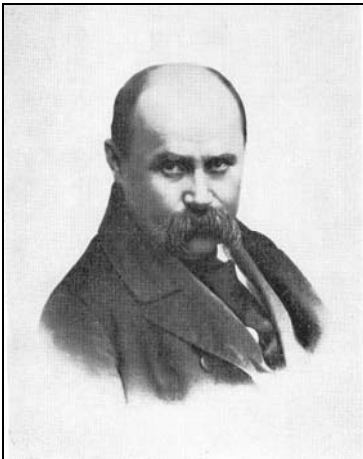

Фото 3

Фотографія Т. Шевченка

Фото 4 І. Репін. Портрет
Т.Шевченка в Світлиці на
могилі поета в Каневі

Фото 5. І. Сенік. Вишита палітурка для нотатника

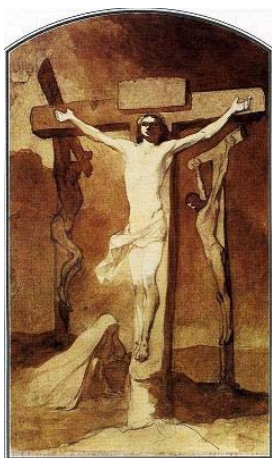

Фото 6. Т. Шевченко.
Ескіз «Розп'яття»

Фото 7.
І. Сенік. Проект вишивки
«Розп'яття»

Фото 8.

І. Сенік. Проект вишивки «Заплакала Божа Матір»

Фото 9.

Ікона Іржавецької Божої Матері

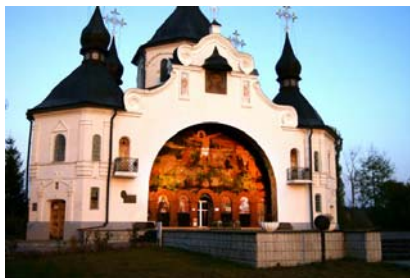

Фото 10. Свято-Георгіївський собор у національному пантеоні «Козацькі могили».

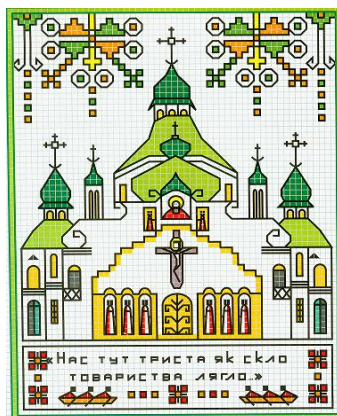

Фото 11. І. Сенік.

Мініатюрне панно «Нас тут триста як скло»

кається поет, розповідаючи у «Юродивому» про катування сміливця, що в морду заточив капрала.

А чи не здається вам, що це і про нас, і, мабуть, про сучасників Лесі Українки.

*Чи заплаче серце одне на всім світі,
Як я з вами плакав? Може, і вгадав.
Може, найдеться дівоче
Серце, карі очі,
Що заплачуть на сі думи –
Я більше не хочу...
Одну сльозу з очей карих –
І ... пан над панами!
Думи мої, думи мої!
Лихо мені з вами!*

Знайшлося «дівоче серце», яке «заплакало на сі думи». Отой, вишитий у юнацькі роки рушник і є «одна сльоза». Він – визнання гріхів, як сповідь. Прочитаймо вірш Т. Шевченка «Думи мої, думи мої! Лихо мені з вами!». Знайшли і Лесин рушник.

Живільне джерело творчості Ірини Сенік

Ірина Сенік – політв'язень, вишивальниця, поетеса. Її назвали «мадонною українською опору» та визнали однією зі ста жінок-героїнь світу. 34 роки у в'язничних казематах та на засланні, захворювання хребта (наслідок катування) не зламали ні її духу, ні бажання творити. Кажуть, що вона вміла жити поза межами болю. Незважаючи на лиху долю, що спіткала Орису (так називали її в концтаборі), вона зберегла любов до України, почуття національної свідомості та людської гідності. Тридцять п'ять років тому, в січні 1979-го року, коли Василь Стус ще перебував на засланні на Колимі, Ірина Сенік написала йому:

*« Ти, Брате, до сліз мене зворушив. Бо ж я і не славна і негарна. Але сонця в душі багато, так само як журби, як смутку і переживано. Все сплелось до купи міцно. Усе в мені, все поза мною і усе навкіл. Призадумалась над Твоєю Сивіллою, над нашими дорогами Життя. І все таки, ось не переч мені — для Тебе і Братів моїх зіткати варто барвистий килим, аби ноги не спотикались у куряві щоденній. Аби сонце його взорило променисто, аби не злітало в небо **«Ох, не однаково мені»**. ...*

Ірина не пояснює, що саме їй "не однаково", але ми розуміємо: останні рядки листа – цитата з Шевченкового циклу "В казематі", продовження якої розкриває підтекст наведеної в листі фрази:

Та не однаково мені,
Як Україну злії люде
Присплять, лукаві, і в огні
Її, окраденую, збудять...
Ох, не однаково мені.
(III. «В казематі»)

Шевченкове Слово знайшло відлуння й у творчості Сенік – художниці, вишивальниці.

Мініатюрне панно «Портрет Т. Шевченка».

Мініатюру «Т. Шевченко» (фото 1) І. Сенік виконала під час перебування в мордовському таборі у 1970-ті роки. На перший погляд образ Т.Шевченка на мініатюрі подібний тому, що на «Автопортреті» (1840-41 р.) (фото 2). Але у Шевченка – молода людина, відсутні ознаки професії, відчутні сліди перенесеної хвороби – запалі очі, проте голова – з високим та широким чолом – гордо випрямлена на міцній шії. Одухотворене обличчя виявляє непокірність характеру. На мініатюрі І.Сенік Т. Шевченко – вже літня людина, поруч з якою праворуч – книга,

розуміємо – «Кобзар», голова, скоріше не випрямлена, а похилена від дум, про котрі поет казав: «горе мені з вами». Унизу зліва – вензель «СО» – Сенік Оріся.

Мініатюра «Портрет Т. Шевченка»

1858 року у фотоательє І. Досса було зроблено фото Т. Шевченка (фото 3). На ньому Поет без головного убору, в білій сорочці і чорному піджаку. Через тридцять років за цим знімком І. Репін написав портрет для світлиці (фото 4) в хаті сторожа могили Шевченка. Під час ув'язнення в мордовському таборі Ірина Сенік вишила цей портрет на палітурці нотатника (фото 5). Під портретом - фраза зі послання «І мертвим, і живим...»: «Нема на світі України, / Немає другого Дніпра», яка у Шевченка закінчується словами: «А ви претесь на чужину / Шукати доброго добра... »

Експонат зберігається у фондах музею Шістдесятництва (м. Київ).

Мініатюра «Розп'яття»

Працюючи над матеріалами Аральської експедиції в Оренбурзі, Т.Шевченко зблизився з багатьма поляками, які відбували тут заслання. Серед них — Михайло Зельонка, засновник католицької общини і організатор будівництва костелу в Оренбурзі. Для костелу Шевченко планував виконати запрестольний образ розп'яття. Про це він писав у листі до В. Репніної від 7.III 1850 р.: «Я предлагаю здешней католической церкви (когда мне позволят рисовать) написать запрестольный образ (без всякой цены и уговору), изображающий смерть Спасителя нашего, повешенного между разбойниками, но ксендз не соглашается молиться перед разбойниками! что делать! поневоле находишь сходство между 19 и 12-м веком».

Графічний твір Т. Шевченка – «Розп'яття» (фото 6) так

і залишився в ескізі .

На темному тлі, пробитому пасмом світла, розіп'яті розбійники, у підніжжі хреста покрита омофором Богородиця. Вся Постать Сина Божого, розпластана на хресті, світиться ясным світлом і мовби здіймається над землею, а сам Спаситель жестом розкинутих на перекладині рук готовий обійняти весь світ. Його піднесена голова – голова переможця, а не мученика. Шевченко-художник створив образ, що втілював перемогу над смертю, світла над темрявою, людяності над злом. А в душі Шевченка-поета сум:

*«За кого ж Ти розіп'явся,
Христе, Сине Божий?
За нас, добрих, чи за слово
Істини... чи, може,
Щоб ми з Тебе насміялись?
Воно ж так і сталось.
(поема «Кавказ»)*

І.Сеник поділяла думки Шевченка. Її вишивку «Розп'яття» побачити не вдалося, але була можливість відтворити її за схемою (фото 7), створеною художницею.

У центрі – розіп'ятий Христос. Вся Його постать, зі несилено схиленою головою, викликає стогін: *«За кого ж Ти розіп'явся, / Христе, Сине Божий?»*. Але художниця, використавши традиційну символіку - розквітлий хрест, висловлює, як і Шевченко, перемогу Христа над смертю.

Проект вишивки «Розп'яття» розміщено у книзі Ірини Сеник «Метелики спогадів».

Мініатюра «Заплакала Божа Матір»

Мініатюра «Заплакала Божа Матір» (фото 8) - це проект вишивки уривку з поеми «Іржавець» Т.Шевченка. Іржавець (Ржавець) – село Полтавської губернії, відоме тим, що там у Свято-Троїцькому храмі знаходилася

чудотворна ікона Божої Матері, яка мала дар передчувати поразку та біду, й на знак того «плакала». Глибоко віруючі люди сприймали сльози на образі Богоматері як прямий знак самої небесної Заступниці.

У статті Валентини Кузик «Козацька святиня, оспівана Тарасом Шевченком» («Україна Козацька», №№ 5/6, 7/8, 9/10 2007 р.) дано ґрунтовне дослідження долі Іржавецької ікони за народними легендами, офіційною церковною хронікою та історичними коментарями шевченкознавців до поеми «Іржавець».

Валентина Кузик стверджує, що «тільки з рядків Т.Г.Шевченка дізнаємось, що ікона була під Полтавою в часи шведсько-полтавської битви 1709 р., разом із запорожцями емігрувала до Криму».

*Як покидали запорожці
Великий Луг і матір Січ,
Взяли з собою Матер Божу,
А більш нічого не взяли,
І в Крим до хана понесли
На нове горе-Запорожжя.*

Життя під кримським ханом, на чужині, було несолодким.

Мордувались сіромахи,
Плакали, і з ними
Заплакала Матер Божа
Сльозами святими.
Заплакала милосердна,
Неначе за сином,
І Бог зглянувсь на ті сльози,
Пречистії сльози!
Побив Петра, побив ката
На наглій дорозі.
Вернулися запорожці,
Принесли з собою

В Гетьманщину той чудовий
Образ Пресвятої.
Поставили в Іржавиці
В мурованім храмі.
Отам вона й досі плаче
Та за козаками.

Тарас Шевченко в повісті «Музикант», розповідаючи про свою подорож до Дігтярів, згадує дуб, який, насправді, бачив у Сокиринцях.

За народними переказами Іржавецька ікона Божої Матері деякий час, дійсно, зберігалася в дуплі дерева. А потім, у 1716 році, чудотворну ікону перенесли в Іржавець.

У 1930-тих роках комсомольці, члени Іржавецького сільського осередку "Безбожник" палили ікони. Активістка Анастасія Заєць власноруч кинула у вогонь Образ чудотворної Іржавецької ікони Божої Матері. Але видатний філолог Сергій Іванович Маслов зберіг фото чудотворної ікони (фото 9).

Про іржавецьку ікону Матері Божої, яка заплакала після поразки Мазепи під Полтавою, Шевченко згадував і в поемі «Великий льох»:

Отойді-то було свято!
Аж пекло злякалось.
Матер Божа у Ржавиці
Вночі заридала

Проект вишивки «Заплакала Божа Матір» розміщено у книзі Ірини Сенік «Метелики спогадів».

Мініатюрне панно «Нас тут триста як скло»

У затишному куточку Малого Полісся, в районі сполучення Волинської та Рівненської областей, розташовані три населенні пункти: Берестечко, Пляшева та Острів. А між ними, за зеленою стіною дерев, – національний пантеон «Козацькі могили».

Саме тут влітку 1651 р. відбулася одна з найбільших битв, відома в історії, як битва під Берестечком.

На честь героїв-козаків, які полягли у цій визначній битві, створено меморіальний комплекс. Його основою став збудований у 1910-14 роках Свято-Георгіївський собор (фото 10). Він трирівневий: у підвалі, де саркофаг з останками полеглих у 1651-му козаків, знаходиться церква Параскеви, на першому поверсі - Георгіївська, вище - Борисоглібська.

Велика арка, яка відкривається на площині фасаду є символічною тріумфальною брамою. За задумом архітекторів, площа перед собором мала слугувати місцем масових молебнів, тому його фасад являє собою іконостас під відкритим небом. Всю площину над іконостасом заповнює композиція «Голгофа».

Зберігся переказ про те, що наприкінці битви, в одному місці серед болота скупчилось 300 козаків під керівництвом сотника Нечитайла. Вони, хоробро оборонялись, проте дорого віддали свої життя. Нечитайло по-груди в болоті бився три години. Він був весь порубаний, його тіло пробили 14 куль, в руках в нього була лише одна коса. Король Ян Казимир запропонував сміливцю життя, але той відмовився. Зрештою два німецькі найманці, прокололи сотника списами.

У циклі «В казематі» Тарас Шевченко про цю подію писав:

За байраком байрак,
А там степ та могила.
Із могили козак
Встає сивий, похилий.
Встає сам уночі,
Іде в степ, а йдучи
Співа, сумно співає:
– Наносили землі

Та й додому пішли,
І ніхто не згадає.
Нас тут триста як скло!
Товариства лягло!
І земля не приймає.

Згодом народ на ці слова склав мелодію.

У часи перебування на засланні Ірина Сенік створила мініатюру «Нас тут триста як скло!» (фото 11). Всю її площу займає зображення Свято-Георгіївського собору - національного пантеону «Козацькі могили». Художниця тоненькими штрихами передала не лише складну архітектуру храму, а й кольорову гаму розпису іконостасу та оточуючого середовища.

Про Шевченка в поетичних рядках І. Сенік:

Лиця квадратіві,
Шалики червоні,
А по серцях наших
Копита, копита ...
Кажуть, наша правда
В Тайшетах зарита,
Кажуть, наша правда
В Мордовії та в Норильських
А тут повсякденно
Наруга, злочинства.
Це – кати Шевченка,
Курбаса, Косинки,
Це тавром по лицях
Їх ганебні вчинки

Дуже цікаво підмічує поетеса антропологічно-візуальну сторону влади Кремля. Коли на трибуні під час параду 1-го травня стоять причепурені червоними шаликами, чи прапорами антропологічно і психологічно однородні постаті з квадратовими обличчями, за теорією

Ломброзо типу злочинців. За злочини супроти української нації, особливо української культури, тут символізованої трьома постатями: Шевченком, замученим Москвою ще за царату, і жертвами терору 30-х років, великим прозаїком Косинкою, оскарженим за «куркульську ідеологію» та геніальним театральним інноватором Лесем Курбасом. Ставлячи Шевченка попри сучасних двох, І. Сенік недвозначно звинувачує в злочині не лишень більшовицьку систему, але й Москву, як таку.

Відомий італійський судовий психіатр і кримінолог ХІХ століття Чезаре Ломброзо мовляв, що злочинні пристрасті у людини написані на обличчі.

В листі Ірини Сенік до Івана Гулея від 9.04.1997 року находимо: «У мене болить душа, як згадаю нашого генія — Шевченка. Наше місто (Борислав – Л.О.), на жаль, досі не спромоглося на гідний пам'ятник. А гроші? Їх кажуть нема, криза... А на пікніки є?

Ось Вам ще один з неопублікованих віршів. А в мене їх чимало:

Нам говорили, що у нас
Не було Пушкіна та Блока.
А ми? Пишались кожен раз,
Бо мали й маємо
Шевченка — нашого пророка.
Шевченко велет з велетнів, авжеж!
Борець за Правду і Свободу.
Його талант не знає меж,
Він СВІТОЧ нашого Народу.
Він приходив у найменший зал,
Через віки та покоління,
Тож піднесім його на п'єдестал
Якщо в нас є сумління.

Газ. "Україна козацька" №17-24 (231-238). грудень 2014 р.

Не спи, моя рідна земля!

Центральна Рада Української Народної Республіки 22 січня 1918 року прийняла 4-ий Універсал, який вперше у ХХ ст. проголосив Україну «самостійною, незалежною, вільною суверенною державою українського народу». Прийняття 4-го Універсалу, визнаного світовою спільнотою, офіційно в Україні ніколи не вшановувалося. Чому?

А тому, що не лише політики, а й народ часто дозволяє байдужості заповнити життя. Чи є щось страшніше за неї? Чи є щось підступніше? Нема! А вона намагається заволодіти нами. І коли торкнеться, то починаєш тліти та згасати. Саме у такий момент потрібен поштовх, який не дав би зітліти до кінця. Народу завжди потрібні Прометейі.

У ніч на 21 січня 1978 року в Каневі на Чернечу гору піднявся чоловік. З собою мав дві канистри з бензином і запальничку. Чотири рази обійшов навколо могили Тараса Шевченка. Підійшов до схилу гори. Розкидав біля тисячі листівок. Облив себе бензином. Натиснув на гачок запальнички – палахнув смолоскипом. Встиг зробити чотири кроки від схилу і вдарив себе ножем у живіт.

Про події тієї ночі на Чернечій Горі СБУ повідомило ЦК КПУ:

«Таємно.

Ворожі проявлення. Черкаська область. 21 січня 1978 р. біля 9 години ранку в м. Каневі на території Музею-заповіднику Т. Г. Шевченка в 15 метрах від оглядового майданчику місцевим мешканцем Мещеряковим Н. І, 1933 року народження, безпартійним, слюсарем комбінату комунальних підприємств міста, знайдено труп чоловіка з відкритою раною живота. Одяг на ньому згорів повністю.

Стрілки обпаленого наручного годинника показували 8 годин 28 хвилин. Поруч знаходилися: каністра з синтетичного матеріалу ємкістю 2,5 літри, пластмасовий балон ємкістю 1 літр з незначною кількістю рідини з запахом бензину, ніж, запальничка, господарська валіза і шапка-ушанка».

Листівки, знайдені на схилах гори, свідчили:

«Протест проти російської окупації на Україні!

Протест проти русифікації українського народу!

Хай живе Самостійна Соборна Українська держава!

Радянська та не російська.

Україна для українців!

З приводу 60 річчя проголошення самостійної України Центральною Радою 22 січня 1918 р.—22 січня 1978 р. на знак протесту спалився Гірник Олекса з Калуша.

Тільки в цей спосіб можна протестувати в Радянському Союзі!»

А далі, у кожній листівці роздуми Олекси Гірника. Вони різні, але всі натхнені Шевченком.

Листівка О.Гірника про незалежність України::

«В своїй хаті своя й
правда, і сила і воля

«Посланіє» Т. Шевченко

Своя хата – своя держава, так розумів Шевченко, так і ми розуміємо. Історія повторяється. Чому Україна поневолена? Чому не самостійна? На це питання відповідають ясно Шевченко разом з Костомаровим і Кулішем.

Шевченко в «Розритій могилі» дорікає Богданові Хмельницькому за Переяславську угоду за те, що заключив з Росією договір як рівний з рівним, а що сталось?

Потім гетьман Мазепа хотів відірватись від Росії. Представляє це Шевченко в поезії «Іржавець», де наче підказує, що треба було одностайно стати.

А потім Чорна рада, зруйнування Січі – самостійності й закабалення України.

По першій світовій війні Центральна Рада в Києві проголосила ще 22 січня 1918 р. незалежність України, але росіяни перші посягнули на її незалежність, на незахищену Україну. В обороні України загинули учні під Крутами.

На західній Україні проголошується самостійність України 1 листопада 1918 р., але поляки тут же стали завойовувати її.

Настала друга світова війна. Фашистська Німеччина й слухати не хотіла про якусь самостійність України. Закарпатську Україну, яка повстала 1938 р. як самостійна держава, таж Німеччина віддала арбітражем Мадярщині.

А скільки народу пропало. Хто нас не бив, не «визволяв», а найбільше руські. І знов закабалила Росія всю Україну, а недолюдки помагали її катувати. Брат брата вбивав. Таку зрадницьку тактику застосовували русаки, щоб опанувати Україну.

Москвофільський рух діяв ще за царської Росії, а тепер діє той же рух, а інша форма: комунізм і привабливе слово «братерство й дружба». Це йде війна без війни на планеті й то всіма засобами за плацдарми, щоб опанувати планету.

Дурний той політик, хто повірить руському. Вони допоможуть, а потім заставлять, щоб їх слухати, любити й плескати їм. Чим швидше світ пізнає їхню брехню, то Україна швидше визволиться від їхнього ярма. Світ їх не знає. Знає той хто пройшов через їхні тюрми. Росія лицемірна. Інакше говорить, а інакше робить.

Дайте нам жити! Хай слово правди полетить ракетною!»

Листівка О.Гірника про мову:

«Панівна мова витискає. Пляма на поневоленій мові. Тільки незалежна держава є запорукою збереження нації та її мови.

Ми навіч бачимо, як сильніша, пануюча нація поглинає й нищить другі нації, а це робиться під гаслом братства комунізму-русофільства.

Багато українців не говорять по-українськи, чи то бояться або заради праці – того животіння. Мішаються в подружжі. Росіяни перетягають їх на своє і так пропадає нарід. Навіть ті, які пишуть по-українськи, то говорять по-російськи.

Словом, російська нація як пануюча й сильніша нищить другі народи й то з любові й дружби до їх.

І знов звертаюсь до Шевченка, до його науки, до його перлини: «І мертвим, і живим, і ненародженим землякам моїм в Україні і не в Україні моє дружнєє посланіє». Там все знайдеш і до теперішнього застосуєш.

Учитесь, читайте,
І чужому научайтесь.
Й свого не цурайтесь.

На жаль так не є, а хто вірить руському, що все маєш, чого хочеш, то нехай пропадає.

Вже Скрипник повірив і наложив головою й інші.

Слово рідне, скарбе мій,
І в мертвотних напастях рутини
Ти мій єдиний
Ти мій цілющий
Душі підбитої напій.
(Черкасенко)

А тепер поглянемо на Україну, на її міста. Все по-російськи. От у Харкові, в Донбасі навіть шкіл українських

нема. Нема ніби закону Валуєва, а Росія далі послідовно нищить Україну – русифікує її.

А вже про статистику, то нікому не показують і не вчать. Дайте нам жити так, як поляки, чехи живуть, чи другі слов'янські народи. Дайте нам жити й творити по своїй владарній волі й величній ідеї свої права, свої закони.

Не губіть, не вбивайте меншого брата, як ви називаєте!»

«Прощальна» листівка О.Гірника:

«Простіть!.. Я Богу помолюсь...
Я так її, я так люблю
Мою Україну убогу,
Що проклену святого Бога,
За неї душу погублю!

Т. Шевченко Сон («Гори мої високі!...»)1847 р.

Всі росіяни говорять, що Шевченко ваш і пам'ятник йому ставите. Лицеміри ви і фарисеї. Ви, руські любите на братові шкуру, а не душу.

Якби встав Шевченко з гробу живий, то ви б його знову розпинали за «Розриту могилу», за «Іржавець», за «Кавказ», за «Сон», словом за слово правди.

І мені довелось запити наперед з польської чаші, а потім московської московську отруту.

Прийшли нові імператори, тепер не царями себе звуть, але генераліссімуси, чи генеральні секретарі.

Пігнали нарід на Сибір, у Караганду й по цілій Росії і розбудували за дурні гроші та за «гарбушку» нове царство. Україну зробили чисто російську, міста російські.

Виховуєте на донощиків і фарисеїв, виховуєте, щоб свій свого бив без батога, щоб свій свого поганяв, а вам плескав.

Людина в Радянському Союзі – це найдешевша істота. Що хочете, то з нею можете зробити. І так ви

руками тюремників побудували і Біломорський Канал, Московський канал, північну залізницю і багато других будов.

На словах все на благо людини, а фактично, хто, як може.

А що казати про Україну, про її долю, бо Україна на лопатках.

Перші російські революціонери, декабристи, з якими дружив Шевченко, боролися проти царизму за волю і незалежність усіх народів, але їх тепер називають лібералами. Теперішня Росія нічим не уступає царській. Що більше, хоче опанувати цілу планету. Форма тільки змінилась. А я піду за словами Шевченка з «Юродивого»:

О роде суетний, проклятий,
Коли ти видохнеш? Коли
Ми діждемося Вашінгтона
З новим і праведним законом?
А діждемось - таки колись!»

Олекса довго і важко йшов до цього кроку. Він не міг не розуміти, що «оборону тримають тільки ті, хто залишився живим». Він бачив тотальне знищення українського народу і всього українського. Він бачив і усвідомлював, що здатних тримати оборону залишалось мало, тому "кожний жовнір" мав велику ціну. Але він також бачив, що велика кількість, залишившись в живих, припинили оборону. Тому було багато причин. В першу чергу – страх. Олекса бачив, що навіть в цієї «маси» - заляканої і оплутаної брехнею, все одно живуть настрої протесту, незгоди і бажання не бути бидлом.

Треба було збудити ці настрої, зворушити людей, дати поштовх, що не все втрачено, що рано Сатані святкувати перемогу, що є можливість повернутися до світла і жити людським життям. Іншого засобу, ніж як стати «смолоскипом» для свого народу Олекса не бачив.

6 січня 1978 року в прощальному листі до своєї дружини він написав:

Дорога Каролько, Дружино моя.

Тепер уже пишу до Тебе останнього листа. Осталось мені ще кілька днів прожити, а далі збиратись в далеку дорогу. Як солдат на певну смерть.

Осталось мені перейти ще послідню кладку, щоб дійти до наміченої мети. Ще пересвяткую разом і гайда в дорогу. Беру з собою грудочку землі, щоб попрощатись з нею, щоб попрощатись з рідними й знайомими.

Прощай Каролько. Ти мені найрідніша! Прости мені, що швидше відходжу. Так видно треба. Клади свою руку на мою і прощаймося. Помагайте собі як можете

Я йшов простою дорогою, тернистою. Не зблудив, не схибив. Мій протест – то сама правда, а не московська брехня від початку до кінця. Мій протест – то пережиття, тортури української нації. Мій протест – то прометеїзм, то бунт проти насилля і поневолення. Мій протест – то слова Шевченка, а я його тільки учень і виконавець.

Каролько, Дружино моя, не дорікай мені за смерть бо я на дорікання не заслужив собі. Згадуй мене незлим добрим словом, а що не так, то прости мені.

Скоро моє слово заговорить на цілий світ. Заговорить ціла Україна і Дніпро, і Карпати. Слово полетить далеко.

Я не перевищую. Але слово протесту поки що все.

Ти оставайся здорова, а я піду в дорогу. Цілую Тебе міцно в останнє. Прощай.

Олекса.

6 січня 1978 р.

Вчинок Олекси Гірника примушує задуматися над долею нашого народу, над своєю долею. Виникають питання, що ж це за оточення у нас, і які ж ці «братерські» обійми, що звільнятися від них люди були вимушені

самоспаленням? Питань багато. Відповідь мабуть одна – Олекса Гірник віддав найдорожче – життя заради свого народу, не дарма.

Третій місяць року – Шевченківський

"Свистун", "сухий" називали наші предки перший місяць року, який згодом став третім та ще й "березнем", а останнім часом буває – "шевченківським".

Вперше таку назву я почула навесні 1995-го від українців Санкт-Петербургу. Там кожного року 9-го березня в Російській Академії художеств відчиняються двері меморіальної кімнати-майстерні Т. Шевченка. Люди, винятково українці, зі самого ранку приходять сюди. Саме тут і працював, і мешкав Тарас Григорович. І саме тут на сходинках між першим і другим поверхами майстерні зупинилося його серце.

Багато чого повчального для нас російськомовних українців побачила і почула я тоді. Та повернемося у рік 97-й, в Донецьк, в обласний художній музей. Невеликий зал, де експонуються графічні твори, присвячені Кобзарю, 9-го березня став місцем збору інтелігенції Донеччини. Сюди прийшли: лауреат премії ім. В. Сосюри доцент ДонНУ Вадим Оліфіренко, лектор обласної філармонії Валентина Тиха, головний редактор газети "Східний часопис" Микола Тищенко, радіо-журналіст Богдан Дудчак, голова обласного відділу Союзу українок лікар Алла Роздобудько, канд. сільхоз-госп. наук Анатолій Бабенко. Приїхала з Горлівки праправнучка Т. Шевченка викладач Ольга Федулова. Були гості з Криму, з Галичини, місцева молодь, діти.

Відбулось спілкування без урочистих запланованих промов. Про подорож "Останнім шляхом Кобзаря" розповіла О. Федулова, читав шевченкові вірші школяр

Діма Спирідонов, приєднався до розмови юнак зі Трускавця, я розповіла про чудовий пам'ятник Т.Шевченкові в Червонограді. Сама по собі виникла розмова про рідну мову. Заспівало серце, полилася пісня.

Умов для розгортання виставки майже не було: виснажуючий ремонт приміщення, постійне напруження з-за "хвороби" великої кількості художніх творів (причина – прорив опалювальної мережі восени 1996), нестача коштів, позапланові виставки, відновлення постійної експозиції, розраховувався фахівець, який традиційно займався шевченківською темою, частина науковців на лікарняному. Та кілька днів напруженої роботи і виставка, яка присвячена Великому Сину України, була готова.

Поруч з офортами та гравюрами знайшли місце і кирилівські рушники з колекції Людмили Лисенко, і портрет Кобзаря, вишитий народною майстринею Валентиною Рижковою. А у центрі – бюст Т.Г. Шевченка роботи О.Каменського, датований 1862 роком.

І от саме тут я знову почула від головного зберігача фондів музею Людмили Куліненко: "Шевченківський місяць відбудеться". Приємно відчувати, що й Союз українок сприяв цьому.

Газ. "Українка", 1997

Ми маємо дві книги – Біблію і Кобзар

Більше ніж 10 років Донецький відділ Союзу Українок підтримує культурний зв'язок з українською діаспорою Санкт-Петербурга. Це - і передача Товариству ім. Т.Шевченка бібліотечки української літератури, і поповнення української фонотеки, і виставки вишивок донецьких майстринь, і проведення вечора пам'яті Алли Горської, і виступи в українській програмі християнського радіо "Марія", яку слухають мешканці С-Петербурга, Ленінградської та Псковської областей, і, безумовно,

участь у Шевченківських вечорах. Саме про шанування пам'яті Великого Сина українського народу в Санкт-Петербурзі буде моя розповідь під впливом свіжих спогадів зьогорічного перебування в Санкт-Петербурзі.

Історія непідкупна, вона всім виставить належну оцінку й кожному призначить заслужене місце. Проходять десятиліття ми забуваємо про пихатих можновладців, а певним періодам нашого національного буття присвоюємо імена істориків, письменників, духовних провідників. Ми згадуємо про епохи Григорія Сковороди, Івана Котляревського, Івана Франка, Михайла Грушевського. Ми пам'ятаємо часи Андрея Шептицького, Степана Бандери, Романа Шухевича. Але ми маємо постать, що піднялась понад часовим виміром – це Тарас Шевченко.

Петербуржці свято шанують пам'ять Великого сина українського народу.

Більше ста пам'ятних місць, пов'язаних з іменем Т. Шевченка нині відомі в Північній Пальмірі. Член Спілки Письменників України, кандидат філософських наук Тетяна Лебединська, яка мешкає в С-Петербурзі, уклала довідник "Пам'ятні місця Т.Г. Шевченка в Санкт-Петербурзі". Це - розповідь про життя і діяльність поета та художника в Петербурзі, де народились його Слава та Безсмертя. Книга видана на трьох мовах: українській, російській, англійській. В ній приведені головні пам'ятні місця, пов'язані з іменем Шевченка, дати, старі та нові адреси, світлини. Книга корисна для науковців, педагогів, студентів та школярів.

В кімнаті Академії Мистецтв, де жив та помер поет, відкрито меморіальний музей. Пам'ятні дошки встановлені на будинку № 8 на Загородному проспекті та будинку №8 П'ятої лінії Василієвського Острова. Один з майданів, вулиця та школа названі іменем Шевченка. На Смоленському цвинтарі – місці першого поховання Шевченка, у 1989 році був встановлений меморіальний

камінь, а у 2000 році відкрито пам'ятник роботи українського скульптора з Канади Леоніда Моложанина (Лео Мол).

З 1861 року по сьогодні у Санкт-Петербурзькому Університеті святкують ювілеї Кобзаря, у 1898 році тут було утворено Товариство ім. Т.Г.Шевченка, яке після тривалої заборони відроджено у наші часи. Шевченківські дні в Санкт-Петербурзі відмічаються щорічно. Ці дні збирають петербуржців, діячів культури та науки з Москви, України, Білорусії та інших країн. Приїздять шанувальники Шевченка з далекого зарубіжжя. У конфернц-залі Академії Мистецтв можна почути українську, російську, польську, грузинську, англійську, французьку та арабську мови.

Брати участь у заходах, присвячених Шевченкові, для українців С-Петербургу – честь. Народні та заслужені артисти надають перевагу цим урочистостям, іноді, навіть, всупереч власним планам. Про гонорари ніхто не говорить. Композитори, музиканти, співаки професіонали та аматори вже стільки склали і виконали творів, написаних на поезію Т.Шевченка, що можна видати окремий збірник та диски. Навіть, в Україні бракує таких видань та записів, а попит є!

Про українську діаспору С-Петербургу можна написати багато. Розповісти про українців: громадських діячів, науковців, поетів, співаків, композиторів, музикантів, художників, заробітчан. Окремої розмови заслуговують ділові люди, які не звертаються до України з протягнутою рукою, а намагаються вирішити власні проблеми самотужки та ще й допомогти Україні.

Нам є чому повчитись у закордонних українців. Знаю, що не я перша це помічаю, та на превеликий жаль на тому і зупиняємось. Згадаймо Тараса Шевченка. У його долі, поетичному слові, гострих судженнях сконцентровані наші минушина, сучасність і майбуття. І тільки тоді, коли відкинувши суєту сьогодення, прислухалися до його

мудрих слів, старалися хоч дешицю зусиль докласти, щоб виконати його заповіти, нас осявали промені надії. І кожного разу, коли, забувши мудрість національного Пророка, йшли в найми до чужинців, терзали рідну землю розбратом, занедбували материнську мову, сутінки спускались знову. Ми мусимо пам'ятати, що маємо дві Книги, в яких все сказано і передбачено – Біблію і Кобзар.

Газ. "Донеччина" № 32, 18 травня 2006

Отак українки вклоняються Тарасові!

Улітку не сидиться вдома. Мої подруги Алла Іванівна Роздобудько та Людмила Миколаївна Болонова тільки-но повернулись з Черкащини. Мальовничий Наддніпрянський край полонив їхні душі. Місцева говірка, яка разом з полтавською лежить в основі української літературної мови, налаштувала на ліричний лад: душа співала. І наші землячки співали. Виводили вони українські пісні, чим дуже здивували сусідів по санаторію, адже вся Україна вважає Донеччину вщент зрусифікованою. На це Алла Іванівна з самоповагою відказувала: "Ми з Союзу українок".

Черкащина дала Україні й світові багато визначних постатей у культурі, мистецтві та науці. Тут народилися Богдан Хмельницький, Тарас Шевченко, Іван Нечуй Левицький, Михайло Старицький, поет-байкар Петро Гулак-Артемівський, композитор і співак Семен Гулак-Артемівський, художники Іван Іжакевич та Іван Падалка, вчений Михайло Максимович, журналіст і політик Вячеслав Чорновіл, поети Тодось Осмачка і Василь Симоненко, письменниця Докія Гуменна, хореограф і актор Василь Авраменко, композитор Олександр Кошиць, літературознавець і політичний діяч Сергій Єфремов та багато інших.

Донецькі шанувальниці історії України з радістю брали участь геть у всіх екскурсіях по Черкащині, організованих в санаторії. Не оминули вони і всесвітньовідому Софіївку біля Умані, і Тарасову могилу у Каневі. Відвідини Тарасової могили Алла Роздобудько перетворила в урочисту подію. Вона заздалегідь накупила оберемок квітів, щоб вшанувати поета (про це ніхто окрім неї не подбав). А під час подорожі вони з Людмилою Болоною з таким захопленням співали, що всі в автобусі їм вторили. Поклала квіти пильна українка з Донецька і на могилу Івана Ядловського (1840 – 1937) - охоронця Тарасової могили. Його поховано поруч.

За життя, проведене біля могили Т.Шевченка (з 1861 по 1937 роки), Іван Ядловський бачив багато відомих людей, що приходили вклонитися Кобзареві. В архіві музею Т.Г.Шевченка зберігаються спогади охоронця поетової могили про приїзд на Чернечу гору Лесі Українки: “Я тоді не знав, що та жінка, така худенька, слабенька, відома письменниця Леся Українка. Вона привезла з собою нею вишитий рушник. З нею були люди. Якийсь чоловік хотів повісити цей рушник на портрет Шевченка, але вона сказала, що сама хоче повісити: “Я – сама, я – сама...”

Леся Українка прийшла вклонитися Шевченковій могилі у червні 1891 року. Разом з мамою та молодшою сестрою Ольгою вона їхала на лікування до Євпаторії. Від Києва до Катеринослава добирались пароплавом і, за спогадами Ольги, “спинилися в Каневі, щоб одвідати Шевченкову могилу”.

Перекази про Лесин рушник живуть на Тарасовій горі й по-сьогодні. Вісімнадцятирічна поетеса вишивала цей рушник разом з Маргаритою, донькою відомого Михайла Комарова.

У 30-ті роки минулого століття “Тарасову світлицю” знесли. Рушники, ікони, портрети – весь скарб було розпорошено. Зник і рушник Лесі Українки.

А у 90-ті роки ентузіасти відродили “Тарасову світлицю”. Знайшли і Лесин рушник. Науковцям довелося довго, дуже довго його розшукувати. На допомогу прийшли шанувальники Тараса Шевченка й Лесі Українки з різних куточків України.

Донині невідомо, чи зберігся другий рушник Лесі та Маргарити, бо у спогадах мовиться про рушники, які вони вишивали вкупі.

“Історія з Лесиними рушниками примушує усіх нас бути уважнішими до національних скарбів. Щоб не довелося нашим нащадкам шукати їх так, як це робиться сьогодні”- узагальнюємо ми з Аллою Іванівною її розповідь про перебування на Черкащині.

Газ. “Світлиця”, 24 серпня 2006, №53

Донбас вшановує Тараса

Так сталося, що весна починається і закінчується з ім'ям Т.Г.Шевченка. На початку березня ми святкуємо народження, а в кінці травня – повернення у рідну землю Великого Сина України. І якось непомітним проходить день його стерті.

І сьогодні ми знаходимо у творах хвилюючі нас питання. Як і в наш час, тоді, у шістдесяті роки ХІХ ст., почався рух інтелігенції: створювались або таємні, або дозволені культурно-просвітницькі організації, які висловлювали протест проти довготривалого пригнічення культури і мови неросійських народів. Але, на відміну сьогодні, тоді в Україні українська мова користувалася повагою не тільки серед українців, а й росіян, білорусів, поляків. Шевченкове слово для них було вагомим. Просвітницькі ідеї знайшли відгук і в серці нашого земляка

з Маріупольського повіту грека Феоктиста Хартахая. Його ім'я знайоме шевченкознавцям не тільки через те, що він ніс труну з тілом поета і сказав проникливе слово під час поховання, а ще й тому, що він, як і Шевченко, був поборником національних шкіл: "В кожному національному треба підтримувати те, що корисне й іншим народам: видання книг, відкриття шкіл и т.п." (Т.Криворотько, "Різночинець Хартахай", "Донбас", 6, 1989).

Історик, етнограф, публіцист, учений, педагог, поліглот – Феоктист Хартахай заснував у Маріуполі дві гімназії (жіночу і чоловічу), що надало можливості молоді далі отримувати університетську освіту. Після його смерті найкращих учнів нагороджували стипендією ім. Ф. Хартахая.

Дослідження наукової діяльності Феоктиста Хартахая займалася у світі одна однісінька людина – це лікар із Маріуполя Тарас Федорович Криворотько. За 10 років (1968-1979) він зібрав унікальний архів, який став підґрунтям для створення літературно-музичної композиції "Шевченко і Хартахай". Автори – члени Союзу українок Ольга і Леся Тонковид, концертмейстер Ольга Фодлаш. Портрети Т.Шевченка і Ф. Хартахая намалював Тарас Кабанцев.

Першими слухачами цього твору стали учні ЗОШ № 65 м. Донецька. Вони почули грецькі народні пісні на слова Шевченка. Їх виконали на національних мовах сестри Тонковид. Діти, може вперше, почули золотий голос України – Оксану Петрусенко (запис 30-х років пісні "На городі коло броду"), чудову баркаролу М.Лисенка "Пливе човен".

Біля портретів догоріла свіча. Під бурхливі оплески учнів сестри Тонковид під акомпанемент Ольги Фодлаш виконали грецьку народну пісню "Радуйся, Маріє".

А наступного дня, 21 травня, вже в Маріуполі в будинку культури "Будівельник" Маріупольський осередок Союзу українок запросив на зустріч учнів ЗОШ №69. Літературно-музична композиція "Микола Лисенко і Тарас Шевченко" почалася із виконання "Молитви за Україну", яку, підвівшись підхопили присутні. А далі розповідь перемежувалась виконанням творів М. Лисенка на слова Т. Шевченка, Л. Українки, Г. Гейне. Їх виконували сестри Тонковид під акомпанемент Григорія Кабанцева, який віртуозно зіграв ще польку і вальси "Меланхолійний" та "Розлука". Знову лунав голос Оксани Петрусенко. На сцені – портрет М. Лисенка роботи Тараса Кабанцеві.

Після почутого і побаченого хочеться висловити подяку творчому колективу, у складі якого наші посестри Ольга Іванівна і Леся Іванівна Тонковид, за їхню працю по відродженню української національної свідомості.

Газ. "Донеччина", № 33, 1 червня 1999

ВСТАВАЙ, ТАРАСЕ!

Огієнко Іван.

Як колись читали Шевченка

Якось літом забрів до мене старенький подорожній дідок. Він просив милостині, але його поважна постать і серйозний погляд виявляли в ньому не просто старця. Видно було, що лихе щось довело діда до торби.

Дідок трохи стурбувався, угледівши в хаті "панів". Я скоріш попрохав його сісти, бажаючи погомоніти з ним.

– От і Тарас наш у вас на стіні ... бач, який сумний та невеселий, – почав дідок, угледівши Шевченкового портрета.

– А ви хіба знаєте нашого Тараса, – поцікавився я спитати дідка.

– Знаю... І добре знаю, – почав розказувати дідок. – Я, бачте, був колись учителем, був дяком, та недоля зла довела мене до торби... Ет, всякого буває на віку... Адже ж он він, Тарас Григорович, мало хіба терпів?

– Може, що знаєте про Шевченка, розкажіть, діду, – попросив я.

– Ні, такого нічого не знаю. Оце дивлюся на портрет, та й пригадую, як тепер гарно стало на світі... Колись, ще в мій час, все оце заборонялося.

– Як то так?

– Просто не дозволяли читати Шевченка. Учителював я давно, ще в 50-х роках. Молодим тоді ще був. І от тоді якось глухо котилось луною про Шевченка... Ймення його казали пошепки, з острахом, бо боялися балакати про

нього: поліція тоді дуже пильнувала, щоб не було ніяких чуток про Шевченка.

Але чутки ходили, та ще й чутки які, казав далі дідок. І всі балакали про Шевченка, хоч і тихенько. Духовенство, молоде духовенство, хвалило вдачу і одвагу Тарасову, але старі – то лаяли і проклинали його. І всі балакали про Шевченка: одні лаяли, другі хвалили...

Творів Шевченкових, друківаних тоді, ще в нас не було і скрізь ходили по руках писані тетрадки. А поліція скрізь нишпорили, шукала тих тетрадок. Через те всякий з ними ховався, а проте дістати їх було можна, хоч і нелегко...

Ото пам'ятаю, як я з товаришами читав Шевченка. На превелику силу розгортали ми – я та ще двоє учителів – одну тетрадку віршів Шевченкових. Зійшлися до мене, бо, бачте, широке ліжко було. Позатуляли вікна ряднами і всі втрюх лягли на ліжко. Блимала лампочка настільки, щоб ледве можна було читати... Ми вдвох з товаришем вдавали, що спимо, а третій читав нам з-під рядна...

І що то за вірші були? Тепер таких щось вже немає, не друкують... Аж мороз поза шкірою, бувало, ходить, коси горою стають, коли слухаєш, як Шевченко вичитує всяких панів або плаче за сирітську долю кріпаків...

Страшно ставало тоді в хаті і ми мертвими лежали під ряднами. А як щось рипне, то в нас і духу немає. Думали, що це вже поліція...

А поліція слідкувала тоді, як ніколи. Багато арештувала... Більше всього чогось шукали "Катерину" Шевченкову. Казали, що ніби то її Шевченко написав на царицю Катерину, хоч там нічого такого й не було...

В семінарії духовній дуже багато було всяких віршів Шевченкових; семінаристи списували їх, де тільки могли, завчали напам'ять, а потім розвозили все додому, де їх давно виглядали.

От так-то колись читали Шевченка, – скінчив своє оповідання дідок.

– Та, а як же селяни, кріпаки балакали про Шевченка? – спитав я дідка.

– Селяни?.. Ні селяни не балакали про Шевченка. Мало знали його, бо творів Шевченка тоді ще не було. Хіба один хто в селі і знав про Шевченка, та й то що міг знати, коли ми, учителі, і то мало знали про нього...

Доводилося мені тоді, ще за кріпацтва, балакати про Шевченка де з ким з селян. Боялись балакати. Розказуеш про

Шевченка, що він пише і як він правду ріже про селян, а селянин слухає і з виду міняється: то червоніє, то стане білим, як стіна... Очі йому горять і тремтить сам, а нічого не каже, тільки хреститься та очі зводить до неба.

Пізніше вже, перед смертю Шевченка, появились і "Кобзарі" його. Скрізь уже сміливіше загомоніли про Тараса. Якось не вірилося, що можна читати "Кобзаря" і не ховатися... Тільки не те вже в "Кобзарі" тому стояло, що ми раніше читали. Не те... Нічого ніколи я не читав уже того, що змолоду під рядном вичитував...

І вмер Шевченко. тихо доставили його до Києва сухопутно, а з Києва – Дніпром до Канева. Товариш мій був на той час у Києві і розказував, що вся молодь здвигнула з Києва до Канева, – студенти, академіки, гімназисти, семінаристи... Всі проводили тіло Шевченка, багато казали промов...

Дідок замовк і замислився, схиливши свою старечу голову.

– От, діду, ви ходите по світу, багато бачили і чули. скажіть мені, що тепер кажуть селяни про Шевченка? – спитав я дідка.

– Що ж мають казати? Мало читають його, бо ж книжок нема. Але хто знає Шевченка, той любить його,

той, як святу річ, береже і поважає його "Кобзаря". Селяни ще темні, грамотних мало серед них...

– Бачили де-небудь портрета Шевченка?

– Бачив, але тільки в учителів та духовенства... У селян не бачив.. Всякі портрети висять на стіні, а Шевченкового немає. Вибачайте, що потурбував вас стільки, – встав дідок, щоб попрощатись.

Ми попрощалися з дідком і він пішов собі далі, простуючи до сусідньої хати. Дідок пішов до Почаєва і де-не-де в селі просив милостині, коли спорожнялася його торба...

Київ, 1909

Нечуй-Левицький Іван. **Хмари (уривок)**

Надходив вечір. Сонце вже не пекло косим промінням; надворі було тепло, як у добре натопленій хаті. Од кукурудзи полягла по баштані тінь довгими рядками. Коні паслись по степу хапаючись; їм не надокучали мухи та гедзі. Молодий Радюк роздягся й роззувся. Він навіть скинув картуз і жилетку, неначе одяга давила його серед вольного степу. Сонце спустилось, неначе лягло на степ, і почало засовуватися за зелене море. Молодий Радюк провів очима сонце до останнього променя і задумався. Надворі починало сутеніть. Онисько запалив багаття з сухого бур'яну. Густий дим піднявся, валував та зігнав набік мошку.

— Чи не хочете, діду, мого тютюну? — промовив Радюк, запалюючи папіроску.

— То й дайте, коли маєте!

Дід насипав тютюну в свою зелену люльку й почав пахкати одним кінцем рота, не випускаючи з другого кінця рота цибука.

— І курите ж ви, паничу, кат зна що! Та це вода, а не тютюн! Нічогісінько не чую! Їй же богу, не чую!

І дід плюнув набік, потім витяг з кишені гаманець з своїм тютюном і закадив мархоткою так, що Радюк мусив оступитися й сісти оддалеки.

— Діду! Я чув, що ви вмієте всяких пісень, та ще й дуже давніх? Чи не заспівали б ви мені, а я б і позаписував в оцю книжечку? — сказав Радюк.

— А вам навіщо те здалося? — промовив дід стиха, глянувши скоса на Радюка.

— Та так.

— Як так, то й нехай буде так... — промовив дід, зирнувши сердито на книжечку.

— Я чув, що ви, діду, вмієте всяких казок?

— Хіба я стара баба, щоб казки казав! — промовив дід ще сердитіше.

Дід дуже не йняв віри паничеві і чогось страхався тієї книжечки. Він бачив такі книжечки в тяжку годину свого життя, як його сина в некрути брали, як його ганяли на панщину й записували панщанні дні.

— І нащо, паничу, вам здалися наші пісні та казки? Ви народ вчений, письменний.

— Ви, діду, людина стара, то зрозумієте мене. Я людина вчена, і я дуже цікавий знати все, навіть пісні, та ще й стародавні, козацькі.

— О, я козацьких пісень багацько знаю! — сказав дід, не втерпівши.

— Бачите, діду, тепер вже пишуть книжки сільською українською мовою, то й сільська мова, й сільські пісні стали дуже потрібні задля вчених людей.

— Може, й правда; може, воно й так! Не знаю! Ви письменні; ви більше за мене знаєте.

Вважаючи на те, що дід трохи подається, Радюк витяг з кишені кілька дрібних книжечок і знайшов між ними ті,

де були Шевченкові утвори. Він знайшов Шевченкову “Наймичку” і почав читати. Не вперше він читав селянам українські утвори Вовчка й Шевченка і знав, що ні одна поема не доходить так до серця, як “Наймичка”.

— Чи ти ба! їй-богу, по-нашому написано! — аж крикнув наймит, лежачи животом на траві. І він посунувся на грудях ближче й почав слухать, підперши лице долонями й пацаючи вряди-годи ногами.

Онисько не показував дивування. Він сидів, підобгавши ноги й нахиливши голову, та все слухав та слухав. Його люлька загасла й покотилась на траву, а він і голови не підводив та все слухав, як Марко ріс на хуторі в старого діда й баби, як прийшла до їх молодиця у найми проситься, як Марко оженився й пішов у дорогу, як наймичка перед смертю призналась Маркові, що вона його мати. Вплив того читання на Ониська був такий великий, що він неначе очамрів і скам'янів, поклавши руки на коліна й нахиливши сиву голову. Він не поворушив пальцем, не кліпнув очима, ні разу не зітхнув, що буває знаком великої сили почування в щирого українця.

А парубок перестав пацать ногами, простяг їх на траві на всю їх довжину, роззявив рота, витріщив очі та все дивився на ту книжку, не мигнув і разу очима, неначе в тій книжці він бачив і той благодатний хутір, де служила наймичка, бачив і саму наймичку, і того Марка, про котрого читав Радюк.

Червоне полум'я багаття світило на ту групу, облило червоним кольором білу дідову сорочку, сиву бороду, й його темне похмуре лице, і сиві, низько навислі над очима брови.

Радюк скінчив і згорнув книжку. Онисько все сидів і не рушився з місця, а парубок все лежав та дивився на ту книжку, що лежала згорнута на траві. Вплив був такий

великий, як був великий Шевченків геній, що постеріг тайну народного серця й поезії.

Сам молодий Радюк задумавсь і сидів мовчки, доки не згас слід того читання в його душі. Онисько підвів голову й обтер рукавом сльозу.

— Я ще зроду не чув нічого кращого од цієї “Наймички”, — промовив дід та й знов похилив голову, неначе од великої ваги й великого жалю.

— Чи знаєте, діду, хоч одну думу козацьку, кращу од цієї “Наймички”?

— Знаю багацько гарних дум, але такої не пам'ятаю. І дід почав сміливо розказувать, а потім і співають думи й пісні. Радюк ледве встигав записувать їх в свою книжечку. Дід не сперечався, йняв йому віри й навіть хвалився своїми піснями, бо зрозумів, що молодий Радюк не мав на думці ніякої кривди для його. Парубок почав був і собі співають, так дід йому й не дав та все співав своїм старечим, але ще міцним голосом козацькі думи й пісні, які тільки пам'ятав.

— Куди тобі, дурню, з твоїми піснями! Ви тепер співаєте все про дівчат, та про вулицю, та про вечорниці, а про козаків і не тямите нічого! А скільки я переспівав їх, як був молодшим, як був ще живий мій батько!

Радюк пішов у курінь і виніс звідтіль пляшку горілки, що він привіз дідові на гостинець. Чарка доброї горілки розвеселила трохи сердитого й поважного діда, у котрого було і в слові, і в лиці щось отаманське.

— Чи не боїтесь, діду, самі сидіть на баштані?

— А якого гаспида мені бояться? Хіба лихих людей! А чортів я не боюсь. Невважаючи на свої літа, я так обшмагав би боки самому чортові, що ну! Нехай би тільки зачепив мене!

— Хто видав таке говорить! — сказав наймитчук. — Ви, діду, тут самі; борони боже чого...

— Поцілуй батька свого тричі в морду! Вчить мене, старого! — сказав дід сердито.

— Хіба ж чорти є на світі?

Є лихі люди, гірші од чортів, а чортів нема, бо я їх не бачив, які вони на масть! А коли вони є, то, мабуть, дуже дурні.

— А хіба ж ви не знаєте, до кого й тепер у нас на селі перелесник літає?

— Такий, мабуть, перелесник, як ти! Я, будши батьком тієї дівчини, до котрої вчащає, він, впіймав би того перелесника та обскуб чуприну, то він більше б і не літав, а сидів би вдома. Ти, як я бачу, зовсім такий дурний, як і твій батько був, царство йому небесне.

— Ей, діду, шануйтеся! Ви старі, вам би не годилось таке говорити, — казав парубчак.

— Та отут в степу, лежачи на траві, часом бачу, як буває все небо списане такими перелесниками, неначе горобцями! Розкажи вже своєму батькові, а мене не вчи.

— Йй-богу, правда...

— Яка правда? Була колись правда, та заіржавіла.

І дід не скінчив і знов задумався.

Вже порожня пляшка валялась на траві, а надворі почало зовсім поночіть. Наймит запрягав коні, а дід і Радюк складали на віз дині, кавуни й огірки. Всього було так багато, що треба було повикидати з воза солому. Молодий Радюк мусив сісти на мішки з огірками і поставити ноги на кавуни. Вже висипались зорі на небі, як віз рушив од куреня й покотився по степу. Радюк почав прощатися з Ониськом, котрий стояв коло куреня весь білий, облитий світом багаття, а коло його сиділа на задніх лапах собака. Віз покотився, і стукотіння далеко розляглося по степу. А дід усе стояв на тому самому місці, згорнувши руки. Радюк усе думав за діда, а огірки страшно муляли; ноги його скобзались по кавунах. Він мусив витягати

кукурудзу й підмоцувать під себе, щоб хоч трохи було лучче сидіть.

Вже пізно в'їхав Радюк у двір, і по дворі запахло баштаном. Вернувшись у свою кімнату, молодий панич одслонив боляче плече і подививсь. На плечі було знать червону й довгу, як гадюка, попрыгу од мотузка. Так він обшмульгав його молоде, м'яке тіло.

Старицький Михайло.

До Шевченка

Читаю знов тяжкі глаголи,
Ридання, мучення співця;
Такої муки ще ніколи
Не спочував на серці я!
Ти вік страждав, гірку пив чашу,
Та хоч з надією умер
На слухний час, на волю нашу!..
А от устав би ти тепер
Та подивився на ту волю,
Які ми стали козаки!
Либонь, з невитерпного болю
Твої б розпалися кістки!
Усюди здирство, плач і стогін,
Одні жиріють лиш жиди,
Опріч панів, тепер з нас кожен
Досхочу вточує руди.
Працюй на всіх, роби до поту,
Не розгинаючи спини,
Бо все запродане деспоту,
Все в пана, жида й старшини.
Плати за все: за суд неправий,
За зроблений на тебе ж бич,
За військо те, що в час кривавий

Зідре три шкури з твоїх пліч,
За шмат землі ще предківської,
За хату вбогую твою,
За сіль, за чарку ту гіркої,
За жінку та дрібну сім'ю,
За те, що молишся, за бога,
За душу грішну заплати,
А як дійде до кінця дорога,
Без плати й в землю не лягти!
Хирій, здихай в хліві, в полові,
Поки зрабують, і той гній...
Навіть на рідній своїй мові
Сказати слова не посмій!
Забудь її, і пісню тую,
Що мати скорбная вела,
Щоби на спогадку лихую
Вона на тебе навела!
Забудь і ймення України,
Зречись дідів своїх, батьків,
Всієї кривної родини,
Пошийся в шкуру ворогів,
Начни душити свого ж брата;
Тоді ще, може, як-не-як
Від трапези лихого ката
Й тобі дістанеться кістяк!..
Не то – штемпований і голий
Блукай, поки зійде зоря...
Так отакої, батьку, волі
Ми дочекались від царя!

Франко Іван.

Шевченко і поклонники

Апостол правди і науки,
Котрого ждав ти день по дню,
Прийшов, простяг потужні руки, -
І легіон ім'я йому.
Но ті, що змаленьку кормились
Дум твоїх скорбних молоком,
Що всьому світові хвалились
Тобою, с в о ї м співаком,
Ті, як нового гостя вздріли,
Позатикали вуха всі,
А то й в поліцію побігли,
Низькопоклонники твої.

5/IV

Антонич Богдан-Ігор.

Шевченко

Не пишний монумент із мармуру Ти залишив по собі,
коли туди відходив, звідкіля немає вороття.
За бронзу й мідь тривкіше слово — і як завжди сонце
сходить
і не цвітуть свічок лілеї молитвами забуття.
Не тихне сторож вишні — соловейко в місяця пожарах,
дівчата не вмовкають, і зозулиним весіннім чарам
все піддане. Земля і на землі закон зростання й крові.
Змінливість вічна і трива незмінність прав і справ.
Країна, що над нею місяць грає, як і грав,
волошково, пшенично, черешнево, вільхово, вербово.
Не тихне клик чаїний над лиманами, що в них заснули
вітри завмерлих бур, немов стяги потоплених човнів,
де сплять сповиті у китайку дні минулі

і море морщить хвилі, наче людські чола наглий гнів.
Це Ти сто літ показував мету і шлях стовпом вогнистим,
ми вирости у спадщині Твоїй, як в сяйві сонця листя,
у куряві воєн, у мряці буднів час Тебе не зрушив.
Твоє наймення мов молитву кладемо на стяг,
бо знаємо, що мов тавро понесемо в життя
печать Твоїх палючих слів, що пропекла до дна нам душі.

Костенко Ліна.

Повернення Шевченка

Заслання, самота, солдатчина. Нічого.
Нічого — Оренбург. Нічого — Косарал.
Не скаржився. Мовчав. Не плакав ні від чого.
Нічого, якось жив і якось не вмирав.
Вернувся в Петербург, і ось у Петербурзі —
після таких років такої самоти! —
овацію таку йому зробили друзі! —
коли він увійшов. І він не зміг іти.
Він прихилився раптом до колони.
Сльоза чомусь набігла до повік.
Бо, знаєте... із каторги в салони...
не зразу усміхнеться чоловік...

ДЖЕРЕЛА

Огієнко І. *Тарас Шевченко*. — К. 2002.. сс. 399-404; 410
Тарас Шевченко. — Золота книга української еліти", Т 2, К.
2001,. сс. 536-537
Орел Л. — *Шевченків край*. К. 2005. с. 407
Нечуй-Левицький І.. *Хмари*. — Повісті. — К. 2001. с.350-354
"Наше життя", березень 1991, березень 1992. Нью-Йорк,

ЗМІСТ

<i>Огієнко Іван. Вставай, Тарасе!</i>	4
---	---

ПРОРОЧІ ВИСЛОВИ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА 5

Поняття «Пророк» та «Пророцтво».....	5
ВІДЧУТТЯ ПОЕТОМ ВЗАЄМОДІЇ З КОСМОСОМ.....	6
Бо так сказав Петрові Бог («Великий льох»).....	6
Знать, од Бога («Ну що б, здавалося, слова»).....	6
І праведно Господь великий («Пророк»).....	7
Над Києвом мітла простяглася («Великий льох»).....	7
Се Бог судить, визволяє («Ісяя Глава 35»).....	8
Тобі одному помоляться («Кавказ»).....	8
Чи буде правда? («О люди! Люди небораки!»).....	8
ПРИСПЛЯТЬ ЛУКАВІ.....	9
Ваше слово брехнею підбите («Гайдамаки»).....	9
Доборолась Україна («І мертвим, і живим...»).....	9
Заснула Вкраїна («Чигирине, Чигирине»).....	9
Згинеш, Україно («Осія. Глава XIV»).....	9
На чужину «Ой три шляхи широкії»).....	9
Нема на світі України («І живим, і мертвим...»).....	10
Понад Дніпром плаче («До Основ'яненка»).....	10
Стережіться ж («Холодний яр»).....	10
Судом неправим помагать («Давидові псалми»).....	11
Та неоднаково мені («Мені однаково»).....	11
ОЖИВЕ ДОБРА СЛАВА.....	11
Без сокири, аж зареве та загуде («Бували війни»).....	11
Борітеся – поборете! («Кавказ»).....	11
Буде правда на землі І тут, і всюди ...»).....	12
Вас найде правда («Осія. Глава XIV»).....	12
Врага не буде («І Архімед, і Галілей»).....	12
Встане Україна! («Великий Льох»).....	13
Діла злих загинуть («Давидови псалми»).....	13
ПЕРЕДБАЧЕННЯ БЕЗСОКИРНОГО ОЖИВАННЯ.....	14
Мов переродився... («Варнак»).....	14
Настане суд («І живим, і мертвим...»).....	14
Нічим отверзуться уста («Ісяя. Глава 35»).....	15
Новий і праведний закон («Юродивий»).....	15

Оживе добра слава («І живим, і мертвим...»)	15
МАЙДАН 2013-2014 РОКІВ	16
Повіє огонь новий («Холодний Яр»)	16
По-своєму глаголять («І живим, і мертвим...»)	16
Розвернулася Висока могила («Гайдамаки»)	16
ІЗ ДОМОВИНИ ВОЗЗОВУ	16
Воскресну нині! («Подражаніє 11 псалму»)	16
Із домовини возову («Марку Вовчку»)	17
На світ вас вивед («Юродивий»)	17
Не знаю Бога («Як умру, то поховайте...»)	17

МИХАЙЛО РОЛЬ. «ПОЕМА «НЕОФІТИ» - ПРОРОЦТВО УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ 2013-14 РОКІВ?» 18

Божий суд тебе осудить	18
Горить Святий огонь	18
Гриземося, мов собаки	19
З позорища увечері	19
І в Сіракузи поплила	19
І... тебе простять	19
Кесаря назвать самим Юпітером	20
Кого багати ви прийшли?	20
Лилася Божа благодать	20
Мудрий кесарів сенат	20
Немає брата, ні сестри	21
Окують царей неситих	21
Подай душі убогій силу	21
Перепливе вона Лету	22
Раби незрячії, сліпіі!	22
Ридать, і долю проклинать	22
Росії тоді й на світі не було	23
Стоять круг Капітолія	23
Ти слово правди понесла	23
Уже встає святая зоря	24
Хвала вам, душі молодіє!	24
Ще живуть, і богу моляться	24

ОЛЕКСА ТИХИЙ. «ТАРАС ШЕВЧЕНКО. ВИСЛОВИ ПРО МОВУ» 25

ЛЮДМИЛА ОГНЕВА. «ІКОНИ, ОСЯЯНІ ІМЕНЕМ

ШЕВЧЕНКА»..... 40

ІКОНИ «СВЯТОГО ТАРАСІЯ»	41
Замість ікони Св. Тарасія портрет Тараса Шевченка	41
Ікона «Преподобного Михаїла та Святого Тарасія» Григорія Честаховського.....	42
Ікона з Яготина «Святий великомученик Тарасій»	42
Ікона «Святого Тарасія» Івана Єремєєвського.....	43
Гравюра «Святий Тарасій» Миколи Стратілата	47
Т. ШЕВЧЕНКО НА ІКОНАХ СЕРЕД ПРЕДСТОЯЧИХ	49
Фрески «Покрови Пресвятої Богородиці» Ю.Буцманюка	49
Фрески «Покрови Пресвятої Богородиці» Д.Горняткевича	49
Ікона «Покрова Цариці України» Василя Стефарука	59
Картина «Судний день» Данили Нарбута.....	65
Картина «Покрова Богородиці» Данили Нарбута.....	66
ВОЛИНСЬКІ ІКОНИ Т.ШЕВЧЕНКА	66
«Образ Божої Матері за Престолом» з села Секунь.....	66
«Образ Святого Миколая» з села Вербки.....	69
«Образ Божої Матері» з села Турчани.....	70

ЛЮДМИЛА ОГНЕВА. «МІЙ ШЕВЧЕНКО»..... 72

Шевченків буквар	72
Тарас Шевченко – академік гравюри	77
Селянський одяг Т. Шевченка – свідомий атрибут українства	90
Лесин рушник	96
Живільне джерело творчості Ірини Сенік	103
Не спи, моя рідна земля!	112
Третій місяць року – Шевченківський.....	119
Ми маємо дві книги – Біблію і Кобзар	120
Отак українки вклоняються Тарасові!.....	123
Донбас вшановує Тараса	125

ВСТАВАЙ, ТАРАСЕ!..... 128

<i>Огієнко Іван.</i> Як колись читали Шевченка.....	128
<i>Нечуй-Левицький Іван.</i> Хмари (уривок)	131
<i>Старицький Михайло.</i> До Шевченка	136
<i>Франко Іван.</i> Шевченко і поклонники	138
<i>Антонич Богдан-Ігор.</i> Шевченко	138
<i>Костенко Ліна.</i> Повернення Шевченка.....	139

Науково-популярне видання

Людмила Огнева
ВСТАВАЙ, ТАРАСЕ!

Упорядкування,
комп'ютерне верстання виготовлення
художнє оформлення:
Людмила Огнева

Підп. до друку 2020. Формат
Папір офсетний. Друк цифровий.
Ум. друк. арк. Зам. №. .
Наклад 10 прим.

ВД «Освіта України»
ФОП Маслаков Руслан Олексійович
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК №4726 від 29.05.2014 р.
Тел. (095) 699-25-20, (098) 366-48-27.
E-mail: osvita2005@mail.ru, www.rambook.ru

Виготовлювач: ФО-П Поліщук О.В.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК №2142 від
31.03.2005
07400, м. Бровари, вул. Незалежності, 2, кв. 148
тел. (044) 592-13-49

Молитися, ... а до того
Я неумно бога.
Благословите, таветавите,
Кайданы порвите,
И вранною злою кровью
Волно окропите
И мене въ селви великій
Из селви волвній новій
Незабудьте поминуть
Незримъ твхилъ словомъ.

25
декабря
1845
въ переписку.